

FRANSIZ PRENS JOINVILLE’NİN İSTANBUL, ANADOLU, SURIYE VE MISIR’A DAİR SEYAHAT NOTLARI

TRAVEL NOTES OF THE FRENCH PRINCE OF JOINVILLE, ON
ISTANBUL, ANATOLIA, SYRIA AND EGYPT

SÜLEYMAN UYGUN*

Sorumlu Yazar

Öz

Bu çalışma, Joinville Prensi olarak bilinen Fransız Kralı (1830-1848) Louis Philippe’nin oğlu François Ferdinand Philippe’nin (1818-1900) 1836 ve 1839 yıllarında Levant kentlerini ziyaret ettiği seyahat notlarının tarihsel kritiğe tabi tutulmasından oluşmaktadır. Tecrübeli bir denizci subayı olarak yetişen Joinville Prensi’nin bu seyahatinin asıl amacı Mehmet Ali Paşa’ya destek vermektir. Seyahatini Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı’nın çalkantılı sürecinde gerçekleştirdiği için bu dönemin önemli olaylarına tanıklık etmiştir. İstanbul ve Mısır’da bulunduğu süre zarfında II. Mahmut, Abdülmecid, Kaptan-ı Derya Fevzi Paşa, İngiliz Büyükelçi Lord Ponsoby, Rus Elçisi Boutinief ve Alman Mareşal Moltke gibi üst düzey devlet görevlileri, askerler ve elçiler ile doğrudan görüşme fırsatı yakalamıştır. Fevzi Paşa’nın Osmanlı Donanması’nı Mehmet Ali Paşa’ya teslim edeceğinin ilk tanıklarındandır. Bu isyan esnasında Anadolu’dan gerek Alevi Bektaşî, gerekse de Sünnî zümreler, tarikat ve cemaatlerden Mehmet Ali Paşa safına önemli miktarda katılanlar olmuştur. Dolayısıyla Prens dönemin diplomasisi ve olayları hakkında önemli bilgiler edinmiştir. İzmir, İstanbul, İskenderiye ve Beyrut gibi Levant kentlerini ziyaret ederek bu şehirlerin sosyo-kültürel yapıları hakkında değerlendirmeler yapma imkânına sahip olmuştur. İstanbul’da bulunduğu sırada 1839 Pera yangınına stratejik müdahalesiyle tüm dikkatleri üzerine çekmeyi başarmış ve Pera’nın büyük bölümünü yanmaktan kurtarmıştır. İyi bir ressam olması dolayısıyla eserinde başta Pera yangını olmak üzere seyahatine konu olan çoğu önemli olayı tuvale aktarmıştır. Bu ise dönemin panoramasının hem yazınsal hem de görsel olarak anlaşılmasına imkân sunmuştur. Joinville Prensi’nin eserinde kaleme aldığı hatıralar ve çizimleri çoğu seyyahın eserinde olduğu gibi oryantalist bakış açısının etkisi altındadır. Böyle olmak birlikte Joinville’nin Levant gezilerine dair notlar ve görsellerin yer aldığı bu seyahatname dönemi değerlendirmek ve anlamak yönünden önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Joinville Prensi, Levant, Seyahatname, İstanbul, İzmir, İskenderiye, Beyrut.

Abstract

This paper aims to critically examine the travel notes of François Ferdinand Philippe (1818-1900) who is known as the Prince of Joinville, and the son of the French King Louis Philippe (1830-1848), during his visits to Levant cities in 1836 and 1839. The main purpose of this trip of the Prince of Joinville, who grew up as an experienced naval officer, is to support

Araştırma Makalesi / Künye: UYGUN, Süleyman. "Fransız Prens Joinville'nin İstanbul, Anadolu, Suriye ve Mısır'a Dair Seyahat Notları". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 110 (Haziran 2024), s. 361-384.
<https://doi.org/10.60163/tkhecbva.1454879>.

* Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, E-mail: suygun27@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6682-6698.

Mehmet Ali Pasha. The Prince, witnessed the significant events of Mehmet Ali Pasha's revolt on his travels. The prince, when he was in İstanbul and Egypt, had the opportunity to directly meet with high-ranking state officials, military figures, and diplomats such as Mahmud II, Sultan Abdulmejid II, Admiral in Chief Fevzi Pasha, British Ambassador Lord Ponsoby, Russian Ambassador Boutinief, and German Marshal Moltke acquiring information about the diplomacy of the period. He is one of the first witnesses that Fevzi Pasha will surrender the Ottoman Navy to Mehmet Ali Pasha. During this revolt, a significant number of people from Anatolia, from both Alevi Bektashi and Sunni groups, sects and communities, joined the side of Mehmet Ali Pasha. The Prince of Joinville, also, had the opportunity to visit Levant cities like İzmir, İstanbul, Alexandria, and to observe these cities socio-cultural. Prince of Joinville even attracted attention with his strategic intervention in the Fire of Pera in 1839 saving a significant portion of Pera from burning. Prince Joinville depicted many significant events, notably the Fire of Pera, that were the subject of his travels in his artwork making it possible to see the panorama of the era both literarily and visually. Even though the memoirs and drawings of Prince Joinville are influenced by the Orientalist perspective, much like many other travelers' works of the time, Joinville's travelogue which contains notes and visuals from his Levant journeys is significant for evaluating and understanding the era.

Key Words: Prince of Joinville, Levant, Travelogue, İstanbul, İzmir, Alexandria, Beirut

Giriş

Doğu Akdeniz, diplomasinin merkezi Pera'nın Bağları ve Küçük Asya'nın gözbebeği İzmir'yle, Tüccar Cumhuriyeti Beyrut ve Mısır'ın anahtarı İskenderiye'siyle güneşin ve doğu-batı ticaretinin doğduğu Levant'ı oluşturmaktadır. Levant, Batılara göre bir Avrupa icadıydı, eski çağlardan beri hülyalar uyandıran, garip izlenimler oluşturan, manzaralarıyla fevkalade deneyimler yaratan bir yerdi. (Said, 1989, 1-3). Aslında Doğu'ya yönelik merak eski çağlardan bu yana başlamış olsa da Türk hakimiyetinin genişlemesiyle azalmış, ancak Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'de nüfuz kaybıyla ortaya çıkan Avrupa genişlemesiyle yeniden artmıştı. Raymond Schwab, 1700-1850 yılları arasında Batı'da yükselişe geçen Şark'a yönelik literatüre "ansiklopedik oryantalizm" adını verir. Bunun öncesinde Avrupa'da yegâne müracaat eserlerden biri olarak kabul edilen Hottinger'in *Sive Bibliotheca Orientalis*'i (Hottinger, 1658, 3). B. d'Herbelot'un *Bibliothèque Oriental*'ı (D'Herbelot, 1778, 3-5) oryantalist çalışmaların öncül örneğidir. (Görmez, 2013, 11-31). Seyahat yazıları Ansiklopedik Oryantalizm'in içerisinde özel ve önemli bir yere sahiptir hatta ana omurgasıdır denilebilir. Şarka dair yazılan seyahat yazıları, resmedilen gravürler ve yağlı boya tablolar aslında Batı Rönesansı'nın Avrupa dışına şarka doğru taşınması ve şarkı ötekileştirmek ve cezbetmek imgeleminden ibarettir. Aslında doğuya yönelik seyahat yazıları Ortaçağlardan beri yazıla gelmiştir. Ancak bu yazıların Oryantalle edilmesi Doğu'daki Hristiyan egemenliğinin sona erdiği süreçten başlayarak, XVII. Yüzyılın sonuna kadar az sayıda ve farklı türlerde yazılmaya devam etti. Bu yüzyıla kadar Batılı tüccarlar Levant ile münasebetlerini inişli çıkışlı bir zeminde de olsa devam ettirdiler. Ancak bu dönemde şarka yönelik yazılan eserler bilinen oryantalizmin hayli uzağındaydı. İnebahtı/Le Panto (1571) ve 1683-1699 Kutsal İttifak Savaşları'ndan sonra iktidarın tedricen Batı'ya geçmesiyle, Akdeniz merkezli başlayan Atlantik Avrupa'sı yayılmacılığı sonrasında Karadeniz'i de içine alan sömürgeci ekspansiyonist yayılmacılık sürecini getirdi, bu ise keşif ve ötekini tanıma ya da tanımlamaya yönelik giderek artan oryantalist yapıtları ortaya çıkardı. Ticari ilişkilerin ve münasebetlerin yetersiz olduğu dönemlerde şarka yönelik yazılan öncül eserler, sonradan buraya yönelen seçkin soylu sınıf seyyah ve araştırmacılar için kılavuz ve başvuru kaynakları niteliğindedir. Oryantal ağacın kökleri ve gövdesi bu öncül eserler üzerinden şekil

buldu. Endüstriyel devrimle beraber su yollarına buharlı gemilerin hâkim olmaya başlaması, mekânsal ve zamansal daralmayı getirerek milletler arası münasebetlerin artmasına yol açtı. 1850'ye kadar kaleme alınan seyahat yazıları oryantal ağacın gövdesi üzerinde dallanıp budaklanmaya devam ederken, şarka yönelik uluslararası vapur seferlerinin sık ve düzenli hale gelmesi, turistik ve öğrenme amaçlı seyahatlerin giderek artmasını sağladı ve kültürler arası etkileşimi arttırdı. Bir zamanlar sadece seçkinler ve asillerin dahil olduğu seyahatlere bu tarihten itibaren sıradan insanlar, araştırmacılar, tüccarlar da dahil olmaya başladı. Bunun neticesinde, 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar birbirini yineleyen ve pekiştiren seyahat yazıları ve görseller yerini daha gerçekçi ve gözleme dayalı akademik yazılara bıraktı. Batı insanı, rafine Oryantalist serpiyelerden öğrenmek yerine doğrudan ve bizatihi öğrenme fırsatı yakaladı. Benzer şekilde Batı da doğu insanın keşfine açıldı. Seyahat yazıları şark modernleşmesine dair ortaya çıkan yeni edebi türler arasında da giderek önemli bir yer tutmaya başladı. Paris'e seyahat eden modernist bir Osmanlı aydını olan Ahmet Mithat Efendi (1844-1912)¹ seyahat edebiyatını, modern bilginin ilerlemesinin temel taşlarından biri olarak tanımlamaktaydı (Herzog-Motika, 2000, 139-140). Seçkin ve aristokrat sınıfın oluşturduğu az sayıdaki yapıtların yerini daha çeşitli, nesnel ve akademik yapıtların doldurmaya başlaması ve uluslararası ferdi mobilizasyonun artması neticesinde Oryantalizm giderek gerileme sürecine girdi. Çalışmaya konu olan Joinville Prensi'nin Şark seyahati ve Levant'a dair izlenimleri ansiklopedik oryantalizmin yoğun etkisinin görüldüğü anlatılardan ve resimlerden oluşmaktadır. Ancak prensin hatıratını, oryantalizmin etkisinin giderek zayıflamaya başladığı bir dönemde, hayatının sonlarına doğru kaleme alması zaman zaman özeleştirici yapmasını da sağlamış, ancak modern ile geleneksel değerlerin kıyaslanmasında çoğu zaman ikilemde kalmasına yol açmıştır.

1. Joinville Prensi ve İlk Levant Seyahati

Fransız ve Osmanlı neşriyatında Joinville Prensi olarak zikredilen Fransız taht varisinin asıl adı François Ferdinand Philippe Louis Marie d'Orleans, prince de Joinville'dir. (Doğum 14 Ağustos 1818, Neuilly- ölümü 16 Haziran 1900 Paris). Fransız denizciliğinin modernleşmesine önemli katkıları olan bir denizci subayı, yazar ve ressamdır. Temmuz Monarşisi olarak bilinen 1830-1848 yılları arasında iktidara gelen Burjuva Kral olarak tanınan Louis Philippe'nin ve Sicilyateyn prensesi Marie Amelie de Bourbon'un 3. Oğlu ve 7. Çocuğudur. 1 Mayıs 1843'te Rio de Janeiro'da Brezilya ve Portekiz prensesi, İmparator I. Pedro'nun (aynı zamanda Pedro IV olarak Portekiz kralı) kızı Dona Francisca de Bragança (1824-1898) ile evlenmiş, bu evlilikten François d'Orleans (1844-1925), Henri d'Orleans (1845-1919) ve Pierre d'Orleans (1845-1919) adlarında üç çocukları dünyaya gelmiştir. (Joinville, 1894, 1-5).

Joinville Prensi², Cezayir'in işgali sırasında donanmada aktif rol oynadı. Bundan sonra denizci olmaya karar verdi. Bunda tam bir deniz adamı şeklinde bahsettiği *l'Algésiras*'ın kaptanı M. Moulac'ın önemli etkisi vardı. Denizcilik eğitimi boyunca M. Guerard'tan matematik dersi, denizci subayı M. Hernoux'dan denizcilik dersi aldı.

1 Ahmet Mithat Efendi XIX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı etkisiyle değişmeye başlayan Türk edebiyatının önde gelen şahsiyetlerinden olup, roman, hikâye, tiyatro, seyahat yazısı, tenkit, deneme ve gazete makalesi gibi muhtelif edebi türlerde eserler kaleme almış bir yazardır. *Paris'te Bir Türk Ahmet Mithat Efendi*, Haz. Erol Ülgen, ATAM, Ankara 200, s. III.

2 Bundan sonra Joinville Prensi şeklinde verilecektir.

Ayrıca, eğitimi esnasında sanatsal yaşamında önemli etkisi olan şiir, edebiyat, resim ve çizim dersleri de aldı. O dönemde tanınmış bir ressam olan Jules Barbier resim hocasıydı. Keza İngiliz William Callow'dan yağlı boya tabloları yapmayı öğrenmenin yanında Emile Augier'den de şiir ve edebiyat dersleri aldı. Ancak Prens gerçek resim hocasını, 'bana resim yapmayı öğreten, beni yönlendiren, sanatsal aktivitelerden keyif almamı sağlayan asıl hocam Ary Scheffe'dir, bu kişiyle ölünceye kadar münasebete devam ettim' sözleriyle ifade etmişti. (Joinville, 1894, 1-5). Eğitimi tamamlandıktan sonra, 1831 yılında Fransız donanmasına denizci olarak katıldı. 1832-1833 yılını tamamen denizciliği öğrenmeye adadı. 1. Sınıf bahriyeli öğrencisi olduktan sonra Kaptan d'Oysonville'nin idaresindeki *La Syrene* firkateyni ile Lizbon ve Açores'e gitti, üç ay okyanusta seyrettikten sonra Fransa'ya döndü. 25 Mayıs 1835 yılında firkateyn subayı vasfında *Didon* gemisiyle Britanya'nın Portsmouth ve Cork şehirlerine giderek İngiliz denizciliğini yerinde inceleme fırsatı buldu. En önemli tecrübesini Fransız denizciliğinin ve deniz ticaretinin gelişiminde önemli bir yeri olan Levant kıyılarında kazandı. 1836 yılında M. De Perseval kaptanlığında *Iphigénie* adlı gemiyle denizci subayı olarak Levant'a doğru seyretmek üzere demir aldı (Joinville, 1894, 78). Adalar Denizi'nde (bugünkü adıyla Ege Denizi) bulunan Andros adasına geldiklerinde küçük bir kaza geçirdiler. François, akşam vakti sekiz çeyrek sularında görev yerini terk ettiği esnada kendilerine eşlik eden 20 toplu *Le Ducouedic* adlı birik tarzı geminin kaptanı olan Bruat'ın imdat çığlıklarını duydu. Joinville Prens'i, hemen olabildiğince hızlı bir şekilde güverteye çıktı, büyük bir fırtına patlak vermiş dalgalar epeyce yükselmışti. *Le Ducouedic*'in üzerinden dumanlar çıkıyordu ancak bir süre sonra fırtınadan dumanlar da görünmez olmuştu. François ve gemi mürettebatı gün aydınlanıncaya kadar bir şey yapamadan kaygı içinde arkadaşlarını gözlemlemişlerdi. Gün ışyınca kaptanın ve gemi mürettebatının sağ ancak perişan bir halde olduklarını gördüler. Kaptan bir işaretiyle kendilerinden gemilerini çekmesini istedi. Ancak mevcut durumda bu imkansızdı. Nihayet fırtına dinince bitap düşmüş haldeki gemiyi ancak Syra adasına çekebilmişlerdi.

Prens ve filoya eşlik eden diğer gemiler İzmir'e doğru seyahatinde korkunç bir fırtınaya yakalansa da bunu başarıyla atlattımlardı. Bu hadiseden sonra Prens'in filosu Rodos, Kıbrıs, Lazkiye ve kutsal toprakların bir bölümü olan Trablus, Beyrut, Yafa ve Kudüs'e doğru uzun bir seyahate yelken açtı. Bu seyahat Prens'in ilk Levant tecrübesi oldu. Başarıyla tamamlanan bu ilk tecrübenin ardından Prens, 1837 yılında *Hercule* adlı gemi ile Cebelitarık, Tanger ve Tenefife'ye gitti.

2. Prens'in İkinci Levant Seyahati

Levant'a yönelik diğer tecrübesi ise Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya yardım amacıyla Doğu Akdeniz'e doğru yeniden yelken açtığı ancak buna muvaffak olamadığı yarım kalmış bir tecrübeden ibaretti. Joinville Prens'i, İstanbul'a doğru ilerleyen Mehmet Ali Paşa ordusuna yardım amacıyla harekete geçse de yolda bir fırtınaya yakalandı, yardıma geldiğindeyse artık çok geçti. Böylelikle amacına ulaşmadan Senegal'e gitti. Afrika içlerine kadar uzun seyahatler yaptı. Bundan sonra Brezilya'ya doğru yelken açtı. 1838 ocağında Rio de Janerio'ya ulaştı. Burada 5 yıl sonra evleneceği Francisca (Brezilya Kralı I. Pedro'nun Kızı) ile tanıştı. Brezilya'da bulunduğu süre zarfında Guyane, Martinique, Guadeloupe, Washington, Philadelphie, Baltimore, New York, Boston gibi Güney ve Kuzey Amerika kıyı kentlerini dolaşma fırsatı buldu. Prens, gittiği her yerin gelenek ve göreneklerini, denizcilikteki yeni gelişmeleri hevesle öğrendi ve tecrübe edindi. 6 ay boyunca Amerikan kıyılarında seyrettikten sonra *La Creole* adında 24 toplu bir korvetin kaptanı olarak Meksika

ablukasına katıldı. Brezilya Kralı 10 Şubat 1839'da *La Créole*'nin 21 yaşındaki genç kaptanını Legion of Honor ile ödüllendirdi ve onu yüzbaşı rütbesine yükseltti. Mayıs 1839'da Cherbourg'da *La Belle-Poule* fırkateyninin komutasını devralarak Toulon'a doğru yola çıktı. Buraya geldikten sonra Deniz Tümeninin Kurmay Başkanlığı'na atandı ve bundan kısa bir süre sonra *le Jupiter* gemisine binerek ikinci ve uzun süreli Levant seyahatine başlamak üzere Levant'ın baş şehri İstanbul'a doğru yol aldı (Joinville, 1894, 19).

Joinville Prensi'nin Doğu Akdeniz'e gönderilme misyonu aslında Fransızların Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'ya vermiş oldukları desteğin göstergesiydi. Bu seyahati fırsat bile Joinville Prensi'nin Doğu Akdeniz kıyılarına yönelik seyahat merakı ise kendi ifadesinde de belirttiği üzere Alphonso Lamartin'in *Voyage en Orient (Doğu'ya Seyahat)* adlı eserini ve Alexandre Gabriel Decamps'ın oryantalist tablolarını görmesiyle başladı.³ Batı kamuoyunda Helenizm'in doruk yaptığı bir süreçte Prens de Grek coğrafyasına olan ilgisi hayli artmıştı. Grek coğrafyası ve kültürüne olan merakı bu yazar ve ressam sayesinde Asya ve Müslüman doğuya yönelik meraka

dönüştü. Zaten İzmir'e ilk ayak bastığında Decamps'ın İzmir'e ait tablolarından fırlamış bir manzarayla karşılaştığını ifade etmekteydi. Genç Prens sevinçli bir şekilde İzmir'e ilk ayak bastığında ışıltılı silahlarla kuşanmış devriye gezen zaptiyeler ve Türkmen atının üzerinde kafasında büyük başlığıyla Hacı Bey adı verilen zaptiye şefi ile karşılaşmıştı. Prens, kendisini nezaketle karşılayan sürekli mütebessim bir halde olan Hacı Bey ile arkadaş oldu. Hacı Bey, onların kuralları ihlal eden davranışlarına bile toleranslı davrandı. İzmir bu esnada dolambaçlı pazarları ve çarşılarıyla yekdiğerine geçen dar sokaklarıyla, birbirine iplerle bağlı deve kervanlarından oluşan uzun kuyruklar dolayısıyla trafiğin bazen saatlerce imkânsız hale gelebildiği önemli bir doğu kentiydi. Gayrimüslimlere yönelik koyulan yasa gereği geçiş üstünlüğü Müslümanlardaydı, uzayıp giden tüccar kervanları ve kalabalıktan kaynaklı bu karmaşık durumda bir yabancıнын ilerlemesi oldukça güç olabilmekteydi. 1671 yılında İzmir'i ziyaret eden Evliya Çelebi, İzmir'in bir Âdem denizi olduğundan omuz omuza olan insanların yürümesinin mümkün olmadığından yakınmaktaydı. (Çelebi, 2005,

3 Alphonse de Lamartin 1832 yılında Rostandlara ait *l'Alceste* adlı birik tarzı kalyonla Levant kentlerini uzun bir araştırma seyahati düzenlemiş ve *Voyage en Orient* adlı eserini kaleme almıştır. Bu eser Fransız gezginlere ilham kaynağı olmuştur. Alphonse de Lamartin, *Voyage en Oorient 1832-1833*, Paris 1856. Gabriel Decamps, 1828 yılında Doğu'ya seyahatinde çok sayıda oryantalist tablo çizmiştir. İstanbul'dan, Şam'dan Kudüs'ten çok sayıda sokak ve caminin yağlı boya tablolarını yapmıştır. Bkz. Lynne Thornton, *The Orientalist Painter-Travellers*, ACR Edition, Paris 1994, s. 20-21, 38-39; Semra Daşçı, "Doğu'nun Kâşifi; Alexandre Gabriel Decamps", *Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 9, 2006, s. 142-156.

55). 1744 yılında İzmir'e gelen İngiliz Konsolos Alexandre Drummond da buranın sokaklarının darlığından ve pisliğinden söz etmekte, Frenklerin iş yaptıkları yerlerin ise çok kalabalık olduğundan yürürmenin imkânsızlığından yakınmaktaydı. (Dumond, 1754, 119-121). Neredeyse bir asır sonra İzmir'i ziyaret eden Joinville'nin zamanında da pek bir şey değişmemişti. Prens, bu girift durumdan kurtulmak için emrindeki denizcilerle birkaç yük hayvanı kiralayarak Müslüman tüccar görünümüne girmeye kara verdi. Bu şekilde hem zaman kaybı olmayacak hem de görmek istediği yerlere hızlıca gidebilecekti. Ağızlarında dumanı tüten çubuklar (pipo) üzerlerinde Müslüman kıyafetleri ve başlıklarıyla epeyce ilerledikten sonra fark edildiler. Müslüman ahali şaşkın bakışlarıyla önce bu duruma şaşırdı sonra, kendileriyle alay edildiği kanısına vardılar ve hemen zaptiyelere haber verdiler. Hacı Bey, Prens ve denizcilerinin bu halini görünce müsamahakâr bir tavırla gülümseyerek yanlarına yaklaştı ve ahaliyi yatıştırdı. Prens ve denizcileri Hacı Bey'in yaklaşımını alkışlayarak karşıladılar. Prens, sempatik, yabancılara hoşgörülü ve yardım sever Türk devlet görevlisi imajı veren Hacı Bey'in bu davranışını onore etmek için hatıratında sağda görünen resmini yaptı.

Prens, buradan sonra İzmir ve civarını gezmeye devam etti. Ona göre İzmir'in etrafı çok güzeldi eşkıyalık burada pek bilinmiyor, insanların kulağı veya burunları kesilerek fidyeye istenmiyordu. Prens, çevreyi gezdikten sonra İzmir'e geri dönmek üzere Manisa taraflarına doğru dört nala yola koyulmuştu. Yol üzerinde bir su kenarında kahve içmek üzere mola verdiklerinde çınar ağaçlarının gölgesinde adeta Doğu'nun defilesine tanık olduğunu, Anadolu'nun dört bir yanındaki Türkmen eşkıyalara rağmen Diyarbakır tarafından gelen kervanlardan, Asya'nın dört bir köşesindeki vahşi Türkmen aşiretlerine ve başıbozuklara kadar tuvale yansiyacak her türlü nesnenin mevcut olduğunu bu sayede resimler çizdiğini ifade etmekteydi. Kısa süreli geziden sonra Prens, imbat rüzgârının serin esintisi ve körfezin parlak ışıltısı altında tekrardan İzmir'e döndü. Prens ve denizcileri, akşamı Papa'ya sadık İzmir Levanten toplumu arasında geçirmeye karar verdi. Burada eski geleneksel kıyafetler içerisinde, hiçbir korsenin ızdırıp vermediği ince belli, "Taktiko" adındaki baş örtüleri ve yarı oryantal kostümler giyinmiş sevimli kadınlarıyla Levanten toplum ve Ermeniler arasında kendilerini buldular. Tatlı ve kederli yerli müzikler eşliğinde Peise, Athanaso, Fonton, Tricon ve benzeri bir çeşit Rum halk dansı Romaika yapan kadınları izlediler. Prens, hayatının ilerleyen yaşlarına doğru yazdığı hatıratında Doğu'nun bu güzelliğini, güneşini ve rengini uzun bir dönem muhafaza etmeyi başardığını ancak korkunç kozmopolitliğin ve Batının etkisinin buraları da zaman içerisinde tesiri altına alarak korselerin yavaş yavaş Levanten kadınlarda da görünmeye başladığını, korsenin aslında hırsızlık olduğunu yakınlıkla dile getirmekteydi. (Joinville, 1894, 80-82). Oryantalizmin Levant imgesinin bir yönü de cinsel özgürlüklerin buluşma noktasıydı. Bu, Batılı seyyahlar ve konsololar için Levant'ı hayli cazip kılmaktaydı.⁴ Prens ve mürettebatının da kafalarında benzer bir imge oluştuğu anlaşılmaktadır. Prens ve denizcileri gün ağarınca kadar deniz kenarında gezindiler, genç Levanten kadınlarıyla şakalaştılar. Ertesi gün İzmir'den ayrılırken Prens'in iki yol arkadaşı atış düellosu yapmaya karar verdi. Arkadaşlarından biri bu duelloda talihsiz bir şekilde hayatını kaybetti. İzmir'den uzaklaştıklarında denizcilerden birinin kamarasında sakladığı bir Rum kızını kaçırdığı ortaya çıkmıştı. Prens ve arkadaşlarının İzmir'den ayrılırken başlarından bu gibi birçok benzer olay geçmişti.

4 Mariage a la Cabin, Batılılarla yerel Hristiyanlar arasında özellikle Rum kızlarının geçici süreliğine nikahlanmasının yasalaşmış bir adıydı. Philip Mansel, *Levant, Splendour and Catastrophe on the Mediterranean*, Hachette: Great Britain 2010, Yale: University Press, 2011, s. 11-12.

L'Iphigénie isimli gemiyle bir müddet adalar denizinde seyrettikten sonra Anadolu, Karaman ve Suriye sahillerine doğru yelken açtılar. Prens, işten arta kalan zamanlarında sürekli daha sonra tabloya dönüşecek çizimler yapıyordu. Gözlemediği ve sergüzeştine alarak tahayyül ettiği pitoresk manzaraları ve hadiseleri kaydetti ve resimlerini yaptı. Gemi uzunca bir süre seyrettikten sonra Doğu Akdeniz'in güzide bir iskelesi olan Trablus'a demir attı. Tüm Doğu Akdeniz iskele kentleri gibi Trablus da 1831'den bu yana Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın kontrolündeydi. Kavalalı ve Anti-Lübnan'ın önemli sakinleri Marunilerin Fransız Kralı Louis Philippe ile yakın ve dostane ilişkileri mevcuttu. İbrahim Paşa'nın en güçlü akıl danışmanı Sevres Paşa (Süleyman) adında bir Fransız subayı idi. Çok sayıda Fransız denizci ve kara askeri Mehmet Ali Paşa saflarında Osmanlı'ya karşı savaşmıştı. Marunilerin Mısır saflarına geçmesinde Sevres Paşa'nın önemli etkisi vardı. Prens, Marunilerin Fransızlara olan yakınlık ve muhabbetini bildiğinden öncelikle Maruni Patriği'ni ziyaret etti. Burada hep birlikte sedir ağaçlarının altında güzel bir köy kahvaltısı yaptılar. Sonrasında da patrik ve keşişleri ile birlikte Lübnan Dağları üzerinde bulunan Baelbek kayalıkları ve çölünden geçerek Ehden'e ulaştılar. Ehden, Marunilerin önde gelen mukataa liderlerinden Boutrous Karam tarafından idare etmekteydi (Poujade, 1860, 172).⁵ Karamiler ve Maruniler Katolik olduklarını ileri sürerek Katoliklerin hamisi olarak gördükleri Fransızlarla münasebetlerini hiçbir zaman koparmadılar. Boutros Karam, çocuklarına özel Fransızca kursu aldırarak kadar Fransız hayranı biriydi. (Emerit, 1952, 229-230) Onun yolundan giden Yusuf Bey Karam da aynı şekilde Osmanlı sarayı ile bağlarını koparmak pahasına da olsa Fransızlar ile yoğun dirsek temasında bulunmuş ancak en büyük hayal kırıklığını yine Fransızlarla münasebetinden yaşamış biriydi (Uygun, 2023, s. 43-45).

Joinville Prensi, zorlu çöllerinden ve kayalıklarından geçtikten sonra nihayet Boutros Karam'ın malikânesine vasıl oldu. Yaşlı Ehden Şeyhi prensi büyük bir merasimle karşıladı. Prens, böylesine samimi karşılamayı dahi hatıratında '*nefret ettiğim gül suyu serpintilerinden neredeyse boğuluyordum...*' (Joinville, 1894, 83) şeklinde müstehzi bir oryantalist yaklaşımla değerlendirdi. Prens bu esnada çok büyük şenliklerle kutlanan Boutros Karam'ın kızının düğününe de denk gelmişti. Çok kalabalık bir Maruni nüfus bu düğüne icabet etmişti. Prens, '*ne kadar güzel tipler, elbiseler, başlıklar*' (Joinville, 1894, 83) diyerek hayranlığını gizleyememişti. Prens, kız tarafının oyunlarına da tanık olmuştu. Hatta, gelinin dansını izlediği sırada heyecandan titreyen gelin, bileziğini Prens'in önüne düşürmüştü. Sonrasında Prens başlığı olmadan gelin ile tanıştı, prense göre gelin uzun boylu, güzel ve tatlı bir esmer kızdı, gelinlik kıyafeti ise resimlere konu olacak kadar çekiciydi. Genç Prens, böylesine sıra dışı hatıraları resmettiği gibi bunu da tuvale aktarmaktan kendini alamadı ve aşağıda görünen resmi çizdi.

⁵ Karamiler Marunilerin önde gelen feodal ailelerinden biriydi. Gerek Mütevaliler gerekse de Dürzilere karşı bir denge unsuru oldukları için Osmanlı sarayı ile de müspet münasebet içerisinde idiler. Zaman zaman Fransızlar ile müstakil olarak münasebet içerisine girmeleri İstanbul ile ilişkilerini zaman zaman olumsuz etkilemekteydi. Süleyman Uygun, *Osmanlı Lübnanı'nda Değişim ve İç Çatışma, Maruni Asi Yusuf Bey Kerem 1823-1890*, Ankara: Gece Kitaplığı, 2023, 43-45.

Resim 1: Joinville Prensi Ehden Şeyhi Boutros Karam'ın Kızının Düğün Şöleninde

Prens ve adamları Cebel-i Lübnan'ı ziyaret ettikten sonra Kutsal topraklara doğru yelken açtılar. Önce Yafa'yı sonrasında ise Kudüs'ü ziyaret ettiler. Sadece talihsiz birkaç olay haricinde yüksek dini duygular içerisinde Kutsal Toprakları (Terre Sainte) dolaştılar. Öncelikle Kutsal Kabir Kilisesi'ni (Saint Sepulcre) ziyaret etmeye karar verdiler. Kiliseye ulaşmadan evvel, Rumlar, Yahudiler ve Ermenilerden oluşan büyük bir kalabalık burada bulunuyordu. Mehmet Ali Paşa, şehrin valisi Hasan Bey'e Fransız misafirlerini olabildiğince memnun etmesi için emir vermişti. Prens ve arkadaşları kiliseye geldiklerinde geçilemeyecek kadar gayri memnun büyük bir kalabalığın olduğunu gördüler. Memnuniyetsizliğin hat safhada olduğu bir ortamda Müslüman zaptiyeler sopa darbeleriyle yolu açmaya başlayınca skandal doruğa ulaştı. Zira gelen misafirler Katolik oldukları için Doğu kiliselerine mensup İsevilerin tepkilerini çekmişti. Bu dönem aynı zamanda büyük güçler arasında kilise çatışmalarının yükselişe geçtiği bir dönemdi. Prens kilisede bir köşeye çöktüğünde kilise orgunda *Marseillaise*'in çalınması oldukça dikkatini çekmişti. Bu ziyaretin ardından zorlu olan bir başka yeri ziyaret etmek isteğini Vali Hasan Bey'e iletildiğinde vali sakalını ovuşturarak ne yapacağını şaşırıldı. Zira Prensi'n bu defa ki isteği Ömer Camii ziyaretiydi. Süleyman Mabedi üzerine inşa edildiği kabul edilen bu kutsal mabet Mekke'den sonra Müslümanların ikinci Kâbe'si hüviyetindeydi. Bir Hristiyan'ın hele de bir Fransız'ın bu camiye ziyareti oldukça büyük bir tepkiye dönüşebilirdi. Napolyon'un Mısır'ı işgali dolayısıyla ahali nezdinde Fransızlara olan tepki hafızalarda halen canlılığını korumaktaydı. Fransız tüccar bile *Rouge/Kızılıkla* yani dinsizlikle anılmaktaydı.⁶ Hasan Bey ahalinin tepkisini öngördüğü için istemeyerek de olsa prensin bu isteğini kabul etti. Ancak bizzat kendisinin ve zaptiyelerinin refakatinde bunun olabileceğini bildirdi. Prens ertesi gün üç subayıyla birlikte anlaştığı mahale geldi. Nihayet Ömer Camii'ne girebildiler. Ancak camide ibadet eden Müslümanlar bu durumdan hiç de memnun olmadı. Prens bu ziyaretini: *'Ömer Camii gerçekten çok güzeldi, İmamlar, softalar, namaz kılanlar ve öğrenciler içeri girdiğimizden beri bize bakıyorlardı, içlerinden biri kalabalığın hep birlikte karşılık verdiği bir dua okudu. Dua çok geçmeden öfke çılgınlıklarına dönüştü, sarı elbiseli zenci bir imam yanımıza geldi. Bunu öfkeyle bize doğru gelen kalabalık izledi, kalabalık tehditkâr hareketlerle üzerimize saldırdı...'* (Joinville, 1894, 84) cümleleriyle ifade etmişti.

6 ACCIM. MQ. 55/103, *Petition a la Chambre des Deputes, sur le Commerce de la France et des Echelles de Levant*, Dans la Seance du 17 Juin 1819.

Durum giderek kaygı verici ve içinden çıkılmaz bir hale gelmekteydi. Hasan Bey, duruma müdahalede bulunarak Prensi korumak amacıyla kollarına aldı. Bruat ve diğer iki subayı da arkasına aldı. Hasan Bey, 12 kadar kavasını yanına çağırarak kalabalığa müdahale emri verdi. Bu esnada yabancıların ziyaretine karşı İstanbul camilerinde de benzer tepkiler ve homurdanmalar söz konusu olmakta, gâvur olarak nitelendirilen kişilerin cami ziyaretlerine tepki gösterilmekteydi (Ünal-Karakulak-Özkan, 2022, 39-73). Prens bu ilginç anı da fırsat bilerek aşağıda görünen resmi yapabildiği.

Resim 2: Joinville Prensi'nin Ömer Camii Ziyareti

Kavaslar sopa darbeleriyle kızgın ahaliyi dağıtmaya çalıştı. Vali bey bununla da yetinmeyerek en çığırtaan softaları yanına çağırta ve falakaya yatırdı. Prens'in ifadesiyle *'darbeler talihsiz adamların üzerine halı dövme sesi gibi yağdı.'* (Joinville, 1894, 85). Bu kararlı tavır ahaliyi etkiledi ve camiden çıkmalarına olanak sağladı. Vali daha sonra Prens ve subaylarını camiden dışarı çıkararak hiç kimsenin bulunmadığı başka bir camiye kapattı, buradan asla ayrılmamalarını istedi. Bir müddet sonra dışarıda yeniden büyük bir uğultu ve bağırış sesleri duyuldu. Hasan Bey yeniden toplanan kalabalığı piyadelerden oluşan bir tabur askerin müdahalesiyle ancak dağıtabildiği. Vali bu olaylardan sonra Prens ve subaylarına Kudüs'ü bir an önce terk etmeleri tavsiyesinde bulundu. Buradaki son gününü geçirmek üzere üzüntü içinde ayrılarak manastırdaki odasına çekilen Prens şu cümlelerle duygularını ifade etti:

"Dinimizin hayranlık uyandıran efsanesinin tasvir edildiği bu yerlerin görüntüsü beni derinden etkiledi, hayal gücüm çocukluğumun eski ve yeni ahiti öğrendiği Royaumont İncili'nin aksiyonunu gözümün önüne getirmişti. Ayrılrken manastırda kaldığım odanın penceresini açtığımda kaldığım yerin tam karşısında adeta İncil'den bir tablo gördüm. Rayaumont'ın Hz. Davut'un elleri havada Uriah'ın karısı Bethsahée'yi⁷ keşfederken resmettiği tablo. Davut bendim, Bethsabée ise doğu kadınına sembolize eden karşımdaki terasta oturan güzel kadındı. Ancak kadın İncil'de olduğu gibi saçlarını taramıyor, bitlerini karıştırıyordu (Joinville, 1894, 85) diyerek Kudüs'ten hüznle ayrıldığını ifade etmekteydi.

7 Adı geçen konu Tevrat'ta 2. Samuel 11:1-4 arasında geçmektedir. Bir akşamüstü Davut yatağından kalktı, sarayın damına çıkıp gezinmeye başladı. Damdan yıkanan bir kadın gördü. Kadın çok güzeldi. Davut onun kim olduğunu öğrenmek için birini gönderdi. Adam, "Kadın Eliam'ın kızı Hititli Uriya'nın karısı Bat-Şeva'dır" dedi. Davut kadını getirmeleri için ulaklar gönderdi. Kadın Davut'un yanına geldi. Davut aybaşı kirliliğinden yeni arınmış olan kadınla yattı. Sonra kadın evine döndü. 2. Samuel 11:1-4 (kutsalkitap.info.tr); 2. Samuel « Kutsal Kitaplar ve Sahifeler (wordpress.com) erişim: 04. 10. 2023.

Prens, anılarını çoğu yerde aktardığı gibi burada da Oryantalist imge süzgecinden geçirdikten sonra müstehzi bir ifadeyle sonlandırıyor. Prens ve denizci subayları, ertesi gün Kudüs'ten ayrıldıktan sonra Massada, Nasıra, Akka'ya doğru yelken açtılar. Akka'dan Nasıra'ya geçerken aşırı sıcaklardan kaçınmak için geceleri at sırtında yol almayı tercih ettiler. Seyir halindeyken üzerinde askeri üniforması ve yanında askerleri olan biriyle karşılaştılar. Süleyman Paşa, biyografisinde, Prens'in Suriye gezisinden haberdar olduğu için emri altındaki askerlerine onları getirmelerini emrettiğini belirtmekteydi (Vingtrinier, 1886, 251). Kendini İbrahim Ağa olarak tanıtan bu kişi Süleyman Paşa tarafından gönderilmişti. Prens konuşmak için tercümanını yanına çağırdığında İbrahim Ağa: *Buna gerek yok ben Marquis de Beaufort'un kurmay yüzbaşısıyım* dedi. Bu kişi Mehmet Ali'nin Humus ve Konya'da Türklere karşı kazandığı zaferden sonra Mısır ordusuna atanan ve Suriye'de görevlendirilen çok sayıda Fransız subaydan biriydi. Prens bu durumu şu ifadelerle aktarmaktaydı: *'Bu birlikleri Suriye'nin her yerinde gördüm ve onlara büyük bir hayranlık duydum. Şimdi Akka'da onları örgütleyen Sevê Paşa'yı (Süleyman Paşa) görmeye gidiyorum. Süleyman Paşa, Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa'nın gönüllü olarak himayesi altına giren onu zafere taşıyan kişiydi. Mısır'da uzun süre kaldığı için karakter olarak Oryantelleşen ancak Fransız ruhunun tüm canlılığını taşıyan bir askerdi'* (Joinville, 1894, 86).

Süleyman Paşa, (Joseph Anthelme Sevê 1788 Lyon-1860 Kahire) 1809 yılına kadar Napolyon ordusunda bir subay olarak savaşırken, Napolyon'un kaybetmesiyle birlikte 1817'de yelkenli bir gemiye binerek Mısır'a geçmişti. Bir müddet sonra Mehmet Ali ile tanışarak Mısır ordusunun modernleşmesinde önemli rol oynamış biriydi. (Vingtrinier, 1886, 4, *La Petite Presse*, 1886). Prens, Süleyman Paşa ile görüştüğünden bir müddet sonra Malta üzerinden Fransa'ya döndü. Mısır Valisi ve Babiali arasında barış görüşmelerinin olduğu dönemde Prens de etkin rol oynadı hatta vis-amiral (tüm amiral) olarak İbrahim Paşa ile görüşmelere katıldı (Vingtrinier, 1886, 251).

Barış görüşmelerinin nihayet bulacağı ya da kopacağı bir dönemde (1839) Prens, yeniden Fransız filosuyla Mehmet Ali'nin yardımına gitti. Bu filo aynı zamanda Osmanlı ve Rus filosuna yönelik baskı ve tehdit oluşturmak için 6 ay boyunca Adalar Denizi'nde, Çanakkale önlerinde seyretti. Tenedos (Bozcaaada) Lemnos (Limni) ve Imbro (Gökçeada) adaları ile Bababurnu arasında dolaştı durdu. Bu esnada ilginç bir hadise yaşandı. Kaptan-ı Derya Ahmet Fevzi Paşa komutasında 40 adet yelkenli gemiden oluşan Türk donanması Fransız filosunun karşısında belirdi. Fransız filo komutanı hemen Kaptan Paşa'yı selamladı. Prens'in de içinde bulunduğu *Le Lena* adlı gemiye doğru, içerisinde Kaptan Paşa'nın yardımcısı olan Osman Paşa'yı taşıyan bir buharlı gemi yanaştı. Osman Paşa, Fransız Amiral Lalande ile gizli bir görüşme gerçekleştirmek için gelmişti. Lalande, Prens ile birlikte Kaptan Paşa'nın gemisine doğru yol alırken, Osman Paşa onları kamaraya götürdü ve üzerlerine kapıyı kapattı. Sonra genç bir Ermeni tercüman bunların yanına geldi. Osman Paşa, Osmanlı'nın içine düştüğü durumu uzun uzadıya anlattı. Prens hatıratında bu görüşmeyi kısaca şöyle aktarmaktaydı:

"Osman Paşa'ya göre İstanbul ateş ve kan altına düşmüştü. Sultan Mahmud'un ölümüyle birlikte Hüsrev Paşa ki bu paşa ona göre bir Rus ajanıydı, (Bir diğer deyimle Rusofil) imparatorluğun bütün gücünü eline almıştı. Yüzlerce gerçek Türk ve Müslümanın kellesi gitmişti. Dinin başı şeyhülislam dahi bu durumdan nasibini almıştı. İstanbul'da kalmanın hiçbir anlamı kalmamıştı. Osman Paşa ve Kaptan-ı Deryası'nın kelleleri bile pamuk ipliğine bağlıydı. Kaptan Paşa (Ahmet Fevzi Paşa) ve yardımcısı Osman Paşa Mehmet Ali ile savaşmak yerine, bütün Müslümanların güçlerini tek bir demet halinde birleştirmek ve

reformlarla parçalanmış ülkelerini yeniden motive etmek için onunla ittifak kurmanın yollarını aradıklarını bildirdiler. Bu iki kaptan kellelerini kurtarmak amacıyla tüm donanmayı bilinmez bir maceraya sürüklemek niyetindeydiler. Fransız amiralden bu isteklerinin kabulü için onay istediler ancak o bunu kabul etmedi. (Bu derece ciddi bir isteğin ya da ihanetin niyet okumak amacıyla kendilerine takiyeden teklif edildiğini sanarak, korkup bu teklifi reddettikleri kuvvetle muhtemeldir.) “Daha sonra bir Fransız savaş gemisi kurtarma gemisi gibi onlara eşlik etti, Fransız amiral teklifi kabul etmemle birlikte kendilerine bildirilen bu önemli sırrın ve anlatılan tüm bilgilerin hiçbirini ifşa etmeyeceğine dair söz verdi” (Joinville, 1894, 148).

Böyle olmakla beraber Fransız amiralin bu sırrı İbrahim Paşa'ya ilettiği ihtimal dahilindedir. Ahmet Fevzi Paşa komutasındaki Türk donanması Rodos'a geldiği andan itibaren küçük Mısır donanması Türk donanmasını takibe almıştı. Bir zamanlar Sultan Mahmud'un gözdesi olan Ahmet Paşa'nın kendisine teslim edilen muhteşem Türk donanmasını ekip ve mürettebatıyla beraber soluğu bu esnada kesilmek üzere olan Mehmet Ali Paşa'ya teklif etmesi şaşkınlık yaratmıştı. Süleyman Paşa'nın hatratında belirttiği üzere tarihte bu derece kapsamlı bir ihanet görülmemiş, hiçbir tarihi kronik böyle bir hadiseyi kaydetmemişti (Vingtrinier, 1886, 251). Joinville'nin anılarından anlaşılacağı üzere Fevzi Paşa ve yardımcısı Osman Paşa'nın donanmayı Mehmet Ali'ye teslim edeceği çok önceden planlanmış bir vakiydi. Böylesine mühim bir istihbarata Osmanlı sarayından önce Fransızlar vakıf olmuştu. Bu derece bir önemli bir hadisenin gerçekleşmesinin şüphesiz birçok nedeni vardı. Fevzi Paşa'nın Osmanlı Donanmasını Mehmet Ali'ye teslim etmesi aslında savaş esnasında taraf değiştirme hatta Sultan ve avanesine göre toplu bir irtidat hareketiydi. Anadolu'daki tepkilerin ve irtidat hareketinin bahriyedeki yansımaysdı. Vaka-yi Hayriye ile Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve isyanın çok kanlı şekilde bastırılması, Bektaşî zaviyelerinin kapatılması (17 Haziran 1826) ve müntesiplerinin idam ya da sürgün edilmesi çok ciddi tepkilere neden olmuştu (Daşcıoğlu, 2005, 311-312). Esasen Semimi Baba'dan el alıp Bektaşî olmaya karar veren Mehmet Ali Paşa, Arnavutluk ve Mısır'daki idaresi boyunca Bektaşîliğin yayılmasına önem vermiştir. Sultan Mahmut'tan kaçan Yeniçeri ve Bektaşîlere kucak açmıştır (Afmataj, 2020, 151-152). Joinville Presi'nin Suriye'de görüştüğü Sevres Paşa'nın belirttiğine göre Mısır ordusu henüz Suriye'ye ulaştığında 1000 kadar Arnavut askeri İbrahim Paşa ordusuna katılmıştı. (Vingtrinier, 1886, 202). Babasının politikası bağlamında hareket eden İbrahim Paşa, II. Mahmud'un tecziye ve tedibine maruz kalan Yeniçeri ve Bektaşîleri kendi tarafına çekmeyi başarmıştı. Anadolu'nun her tarafındaki Alevi ve Bektaşî zümreleri Mahmud'a karşı isyana ve gerçek İslam ve halifenin dergâhına sığınmaya davet etmişti. Pehlivanlı Halit, bir yandan kaçak yeniçerileri silahlandırırken diğer yandan İbrahim Paşa'nın emri üzerine Nevşehir'deki Hacı Bektaş Veli Türbesi'nde kurbanlar kesildiğini ve Yeniçeri Ocağı'nın yeniden kurulduğunu ilan etmiş Nevşehir, Kırşehir ve Yozgat'taki Bektaşî ocaklarına davetler göndermişti. ⁸ Bir başka Osmanlı vesikasında ise Kayseri'den Konya'ya kadar bütün şehir ve kasabaların Mehmet Ali Paşa'ya biat ettikleri belirtilmekteydi (BOA. HAT. 363/20142, 18 Ocak 1833). Dervişler her yeri dolaşıyor, *İslâm'ın gerçek inananları* için halkı isyana davet ediyorlardı. Konya Savaşı esnasında birçok Bektaşî Arnavut bu davete icabet edip düşman saflarına geçmişti. (Jorga,

⁸ Ürgüp voyvodası olup bu defa Ürgüp vakiasında siyaset olunan cengin üzerinde bulunan varakadır ki Nevşehir ve Kırşehir ve Yozgat sancaklarını cenk ve esliha eden Pehlivanlıoğlu Halit Nam-ı Şaki'nin tarafından gelip...BOA. HAT. 363/20142, 28 Aralık 1832; Pehlivanlı Halit bir aralık Bozok sancağına da ve Ürgüp taraflarına da tecavüzde bulunmuş üzerine gönderilen ordular başarısız olmuşlardı. HAT. 363/20142, 28 Temmuz 1832.

2009, 308; Gencer, 2016, 649). İbrahim Paşa da esasen Mısır'dan zorla alınmış olan halifeliğin Mısır'a iadesi gerektiği düşüncesindeydi (Sertoğlu, 2011, 2945). Bektaşî menşeli isyanlar, Arnavutluk, Bosna, Makedonya, Ankara, Kayseri, Aydın, Tokat, Nevşehir, Yozgat, Sivas ve Aydın gibi sancakları etkisi altına almıştı (Aksan, 2010, 386; BOA. HAT. 363/20142, 18 Ocak 1833). Diğer yandan yenileşme hareketleri dolayısıyla evvelâ şeyhülislam olmak üzere geleneksel ve muhafazakâr kesimin de II. Mahmud'a tepkisi çığ gibi büyümüşü. Mehmet Ali Paşa İsyanı tüm bu kesimler için padişaha karşı gösterilen tepkiler ve muhalifler için sığınacak liman olmuştu.⁹ Tüm bu hadiselerde padişahın en büyük destekçisi konumunda olan kişi Hüsrev Paşa idi. Fevzi Paşa, Hüsrev Paşa'nın muhalifleri sert bir şekilde sindirme politikasına tepki ve korkuyla karşılık vermişti. O canını tehlikede görerek donanmayı teslim etmek suretiyle Mehmet Ali Paşa'ya sığınsa da orada da şaibeli ve meçhul bir şekilde ölmüş ya da öldürülmüştü. (Fahmy, 2009, 120-121, Şehsuvaroğlu, 1965, 97, Slade, 1862, 2). Dolayısıyla Joinville'nin yukarıda ifşa ettiği donanma sırrı aslında bir dönem yaşanan hadiselerin tepkisel bir sonucuydu.

Lalande ve Prens buradan Kaptan Paşa'nın yanına geçtiler. Burada Prens'in de ifadesiyle onlara yönelik iki yüzlükle karışık oryantal bir karşılama oldu, etraflarını saran saray mensupları, subaylar ve yabancı temsilciliklerden oluşan bu kalabalığın içinde kaptanın ihanet sırrını yalnızca kendileri biliyordu. Görüşme bittikten sonra Türk topçu bataryalarının arasından filoya döndüklerinden bir müddet sonra Türk donanması ufukta gözden kayboldu. Prens ve subayları bundan sonra Çanakkale Boğazı'nın kuzey kıyısında Gelibolu ve Saros Körfezi'ni de içeren geniş bir kıyı şeridi üzerinde av yapmak bahanesiyle bazı keşif seferleri yaptılar. Yarımadanın olası işgali durumuna yönelik malumatlar topladılar. Bunu da Sakoleve adında bir Türk teknesiyle seyrederek yaptılar. Bu seferde toplanan bilgiler Kırım Savaşı esnasında hayli işe yaradı (Joinville, 1894, 148).

Prens bundan sonra İstanbul'a gitmek üzere demir aldı. İstanbul'a yanaştığında büyüleyici manzara karşısında çok etkilendi. 1839 sonbaharı akşamı İstanbul'un denizden görüntüsü olağanüstüydü, bu şehri denizden seyretmek çoğu Batılı seyyahın ortak önerisiydi. Prens İstanbul'u özetle şöyle tasvir etmekteydi:

“Son baharda İstanbul'un ilk defa en çarpıcı manzarasını gördüm. Her şeyden önce beni en çok etkileyen şey bu uçsuz bucaksız şehrin üzerindeki gün batımıydı. Güneşin altında altın sarısı rengiyle hafif bir sisin içinde belli belirsiz hayaletler gibi göze çarpan, İstanbul'un kuleleri ve bin bir camisinin ihtişamı hakkında hiçbir şey fikir bu derece veremezdi. Devasa ve efsanevi görüntüsüyle dini mabetler arasında beni en çok etkileyen Aya Sofya (Sainte Sophie) idi. Roma'nın Sainte Pierre ve Sevilla Katedrali'nin manzarası izlenimi vermekteydi. İstanbul, gökyüzüne doğru uzanan saraylarıyla büyülmüş bir şehir gibi görünüyordu. Akşam vapurları, bu dönemde hiçbir dumanın karartamayacağı ideal şeffaflıktaydı, İstanbul'u siyah bir bulutla kaplayan vapurların kötü görüntüsü henüz yoktu. Vapurların yerine göz kamaştırıcı kıyafetler giymiş yolcularla dolu kayıklar ışıltılı deniz üzerinde sessizce kayıyordu. Hiçbir şey bu manzarayı hafızamdan silemez. Boğaza özel bu kayıkların arasında gözüme çarpan bir kayık vardı: Aşklarıyla ünlü Sultan Mahmud'un kız kardeşinin kayığı vardı. Üzerlerini zar zor kaplamış transparant beyaz ipek gömlekle üç kürekçi, sarı bıyıklı, beyaz tenli atletik görünüme sahip muhteşem adamlar, uzun boylu keskin bakışlı aristokrat

9 1831'de Haliç Köprüsü'nü törenle geçen Mahmud'a “gâvür padişah” diye bağırırmaktaydılar “Gavur Padişah Allah küfrün hesabını senden soracak İslam'ı mahvediyor ve Peygamberin lanetini üzerimize çekiyorsun” şeklinde tepkiler ahyordu. Virginia H. Aksan, *Osmanlı Harpleri 1700-1870*, Çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul: Türkiye İş Bankası yayınları, 2010, s. 386.

görünüşlü bir kadın ile iki büyüleyici nedimenin arasında oturuyor kayığı suyun üzerinde adeta uçuyorlardı” (Joinville, 1894, 150).

Joinville Prensi'nin en çok merak ettiği husus diğer tüm oryantalistler gibi harem yaşamı idi. Harem, ona göre inananlara vaat edilen hurilerin dünyevi temsilcileri idi. Prens haremden izler bulabilmek amacıyla bir Cuma günü Asya tarafına geçmeye karar verdi. Yabancılar arasında *Asya Tatlı Suları* olarak adlandırılan Büyük ve Küçük Göksu derelerinin meydana getirdiği iki vadi boyunca uzanan mesire alanı *Tatlısu* olarak bilinirdi. Burası Harem'in tabii bir dışı vurmuş yansıması gibiydi. Hareme giremeyen yabancı seyyahların birçoğu buradaki görüntülerden yola çıkarak harem imgelemi oluştururlardı. Bu tabii mesire yeri ve eğlence alanında, yayalar, atlılar ve arabalılar gezinti yaparlardı. Dere boyunca seyreden kayıklar birbirinden ışıltılı elbiseler giymiş kadınları gezdirirlerdi. Yalılar, köşkler, tahta köprüler, camiler ve tarihi çeşmeler ve su şadırvanlarının süslediği Göksu mesireleri özel günlerde adeta panayıra dönüşürdü. Kimi zaman padişahlar, çoğu zamansa yabancı elçilikler ve konsolos hanımları, sultan efendiler, şehzadeler ve ileri düzey devlet ricalinin hanımları ve çocukları burayı ziyaret ederlerdi (Ünal, 2022, 44). Prens gerçek ve imgelem arasında buraya has oluşturduğu tasvirde, Boğazın mavi sularına doğru inen yamaçlarda camiler, minareler, boyalı kır evleriyle dolu ormanlık tepelerle çevrelenmiş, rengarenk ağaç öbeklerinin yer aldığı geniş çayırlar ve kıyının hemen kenarında bir köşk, zarif oymalı mermer bir çeşme, köşkün çevresinde büyük çınar ağaçlarının gölgelediği bir gezinti yolu yer almaktaydı. Çayırdaki mütenevvi türlerle ve ponponlarla süslenmiş yüzlerce araba, çınar gölgelerinin altında en zarif Türk kadınlarından oluşan grupların kimisi su kenarında oturuyor, kimisi çeşme etrafında, kimisi güzel çocukları ile yürüyor, kimisi de hadımalarının önderliğinde midillilere binmiş paşalarını takip ediyordu. Bu zengin panoramik görünümün yanında elbise çeşitliliği ve parlaklığından doğan ışık büyüleyici bir oryantal görünüm sunmaktaydı. Prens, uzaktan bile bu derece temasına duçar olan bu dünyanın detaylarını yakından incelemek üzere yanaşmak istediğinde kadınlara ayrılmış kısımda bekleyen iki asker onu engelledi. Ancak sayın büyükelçinin (muhtemelen Fransız Büyükelçi) karısı ve kızlarının bu esnada oraya geldiklerini görünce onların peşine takıldılar. Nöbetçiler yeniden engellemek istedilerse de elçilik tercümanı ile konuştuktan sonra geçmelerine onay verdiler. Prens bundan sonra karşılaştığı manzarayı kısaca şöyle aktarmaktadır:

“Elçilik hanımları Türk hanımlarının arasına oturuyordu, biz de onların yaptığını yaptık ve hadımların iri gözlerine rağmen, diğer tarafın yardım merakı ve biraz da çapkınlık isteğiyle birleşerek orada kesinlikle büyüleyici vakit geçirdik. Artık baş örtüsü ve ferace yoktu, enfes kıyafetleri inceleyebildik... Göz kaş ve burnu açıkta bırakan ağızda şeffaf olan bir bezin anımsattığı şey, daha fazla işveydi. Bir sürü geveze güzel kadın, sohbet ediyor, yemek yiyor, eğleniyor, bazıları oturuyor, bazıları uzanıyor, bir kısmı da elçilik kadınlarının etrafında gezinip duruyor onların kıyafetlerini inceliyorlardı. Ah fotoğraf o gün olsaydı keşke, ne kadar sonsuz sayıda büyüleyici ve fotografik manzaraydı. Gizlice ve ivedilikle bir kroki çizmeye niyet ettim, ancak bu, bize gösterilen hoşgörüyü kötüye kullanmak olurdu. Artık göremeyeceğimiz bu manzaradan kendimi alamadım” (Joinville, 1894, 153).

Prens hatıratını sonradan yazdığı için geçmiş ile sonra arasında kıyaslamalara sık sık yer veriyordu. O, göz alıcı bu manzaranın 19. yüzyılın sonuna doğru Avrupa modasının etkisiyle ortadan kalkmaya başladığını sitemle dile getirmekte: ‘şimdilerde Türk kadınlar çizme, korse, yalancı korse gibi Avrupa modasını benimsiyorlar’ demekteydi (Joinville, 1894, 152). Prens ve arkadaşları böylesine güzel bir gün geçirdikten sonra akşama doğru dinlenmek üzere Pera’daki otellerine çekildiler. Prens idaresi altındaki *Argus* ve *Papin* adlı iki yelkenli de Pera yakınlarında Beşiktaş’a doğru uzanan bir iskelede demirlemişlerdi. Bu esnada istenmeyen bir hadise yaşandı. Küçük bir noktadan yükselen dumanlar hızla çoğaldı, bu Pera sakinlerinin kâbusu olan yangındı ve Prens’in kaldığı otelin yanına kadar yaklaşmıştı. Yangını gören Joinville Prens, çoğunluğu Frenklerden oluşan Pera’nın yanmasına seyirci kalmadı ve kendi dindaşlarını korumak için hemen harekete geçti.

3. Pera Yangını ve Prens’in Yangına Müdahalesi

Sarayburnu’nun karşı yakasında yer alması dolayısıyla Bizans kaynaklarında Karşı Yaka manasına gelen Pera, bir diğer adıyla Beyoğlu, Galata Sementi’nin üzerinde bulunan, Taksim ile Tünel arasında yer alan 8 mahalleden oluşan bölümün adıydı (Kervancıoğlu, 2019, 4). Haliç (Altın Boynuz) tarafındaki Kuzey kısmında Frenkler oturmakta ve Hristiyan elçilikler yer almaktaydı. Boğaz tarafına doğru yürüme mesafesinde Tophane bulunmaktaydı.

Pera’nın bilgi temini ve diplomasi olarak, Müslüman, Rum, Ermeni, Yahudi, Arnavut, Frenk ve Levanten dünyanın etkileşimi açısından ne Avrupa’da ne de Asya’da hiçbir rakibi yoktu. Burası dinler ve milletler arası birlikte yaşam alanı, kendine has kozmopolitliği, gettolaştırmadığı hoşgörüsüyle her zaman dünyanın dikkatini üzerine çeken önemli bir cazibe merkeziydi. Aynı zamanda Doğu’nun ve Levant’ın idare merkeziydi (Petit, 1882, 11-12). Fransız, İngiliz, Hollanda, İsveç Rus, Avusturya, İspanyol, Sardunya, Napoli elçilikleri burada bulunmaktaydı (Lacroix, 1839, 69-70). F. Lacroix:

“İstanbul’a ilk geziniz doğal olarak Pera’nın tiyatro sokağına olur. Jülide nüfusuyla buradan geçiş yapanları büyük ölçüde heyecanlandırır. Yarı Avrupalı fizyonomisi, güzel mezarlıklarıyla Frenklerin favori gezi yerlerindedir. Bu kenar mahallenin üçte biri liman etrafında 350 ayaklık bir tepenin üzerinde yer alır. Pera adı Grekçe’de yüzyüze (vis a vis) manasına gelir. Türkçe adı Beyoğlu’dur. Roma İmparatorluğu’nun yıkulmasından sonra imparator Aleksios Komnenos’un Konstantinopolis’in bu bölgesinde yaptığı konaklamayı açıklayan isimden gelir. Pera uzun bir zaman mezra görünüşlü küçük bir yer olarak bilinirken, 1535 yılında François ile Kanuni arasında yapılan anlaşma ile Fransız elçilerinin koruması altında Frenklerin ikamet ettiği bir banliyö

Resim 3: 1879 Büyük Pera Yangını Krokisi

haline geldi ve dış işleri ilişkilerinden dolayı zamanla büyüdü asma şaraplarıyla ünlendi, nüfusu kalabalıklaştı. Ermeniler ve Rumlar özgürlük aşkıyla hareket ederek Türklerin hizmetinde ve himayesinde zenginleştiler, Frenkler bölgede yaşayan nüfusun çekirdeğini oluşturdular...”(Lacroix, 1839, 69-70). şeklinde ifade etmekteydi.

Joinville Prensi, uzun ve merakını giderici bir gün geçirdikten sonra neredeyse bütün yabancı seyahatçıların uğrak merkezi olan Pera'ya dinlenmek üzere kendisine tahsis edilen otel odasına çekildi. Penceresinden Pera'yı izlerken kapkara dumanların korkunç bir şekilde göğe doğru yükseldiğini fark etti. Prens hatıratında bu felaketi: *'her güzel şeyin sonunun olduğu gibi bunun da bir sonu vardı, gün ilerledikçe içimizi endişe kaplamaya başladı, İstanbul'un üzerinde siyah bir duman bulutu sürekli büyüyerek yükseliyordu, bu kesinlikle bir yangındı'* (Joinville, 1894, 153). şeklinde ifade etmekteydi. İstanbul'da camiler ve bazı binaların dışında tüm yapılar taş ve ahşaptan inşa edilmişti. Yangın bunlar için korkunç ağır bir hadise idi. Özellikle Pera'da 20-30 yılda bir yangınlar görülmekte, burası her defasında yeni baştan inşa edilmekteydi. Aralık 1777'de Galata ve Kasımpaşa'da çıkan yangın büyük hasara yol açmıştı (BOA. C. BLD. 84/4164, 25 Aralık 1777), 1794 Ağustosunda Galata'da çıkan yangında Galata Kulesi'nin yandığı,¹⁰ 1810 Temmuzunda Galatasaray civarında görülen yangında Saray'ın hasara uğradığı,¹¹ 1824'te Fransız seyahatçıların da tanık olduğu Pera yangınında Pera'nın Kuzeybatısında Frenklerin oturduğu kenar mahalleleri tamamen yanmıştı. Ağa Camii'nde büyük mezarlıklara (champ de morts) kadar her yer moloz yığına dönmüştü. Sol tarafta ise Tophane'ye kadar inen geniş yoldaki evlerin büyük bir kısmı küle dönmüştü (Mamorial Bordelais, 8 Septembre 1839). Yine 1831 Ağustosunda Galata'da¹², çıkan yangında çok sayıda ev yanmış, binlerce kişi ölmüş ya da yaralanmıştı. Bu yangında Divanhane olarak bilinen Kaptan-ı Derya Sarayı, Fransız eski Elçilik Sarayı, Galatasaray Koleji yanmıştı (Lacroix, 1839, 69-70). Tek bir evi bile es geçmeyen 1831 yangını 1839 yangını gibi aynı noktada çıkmıştı (Mamorial Bordelais, 8 Septembre 1839). 1839 Pera yangınından sonra da yangınlar hız kesmeden devam etti. Yüzyılın en büyük yangını olan 5 Haziran 1870 Pera yangınında Pera'nın yarısı kül olmuş, bu yangın dünyadaki büyük yangınlar (Harik-i Kebir) arasında yerini almıştı (Plan de Pera, 5 Juin 1870). Bu yangında Katolik Başpiskoposluğu, St. Jean Kilisesi, Avusturya Hastanesi, bir Ermeni Kilisesi ve Manastırı, İtalyan tiyatrosu, Büyük Lüksemburg Otel, İngiliz Elçilik Otel, Fransız hamamı vs. çok sayıda yabancı kurum ve dini yapılarının yanında 4.000 den fazla kişi etkilenmişti. Yabancı basında Türklerin düzenli bir yangın söndürme organizasyonuna sahip olmamaları tenkit edilmekteydi (Petit, 1882, 125). Tüm bu yangınlara rağmen yeniden yapılan binaların bu yangınlar göz önünde bulundurularak daha nizamlı ve yangına dayanıklı inşa malzemelerinden imar edilmemesi şüphesiz büyük bir ihmalkârlık ve eksiklik idi. Ancak her yangın sonrasında bir yandan yerli ve yabancı kamuoyunun eleştirilerini hafifletmek diğer yandan yangınlara hızlı ve yerinde müdahale edebilmek için yangın kuleleri inşası, (BOA. A. MKT. MVL. 72/30, 23 Nisan 1855) eskiyen yangın tulumbarları ve hortumlarının yenilenmesi, bazı mahallere tulumba istasyonlarının yapılması, (BOA. C. BLD. 97/4840, 9 Haziran 1842; C. BLD.

10 Vukuu bulan harikte müteharrik olan Galata Kulesi'nin keşf ve muayenesi için...BOA. C. BLD. 33/1604, 6 Ağustos 1794.

11 Galatasay-ı Hümayûn'un harikzede olan kısımlarının muayenesi ve keşfi. BOA. C. SM. 73/3684, 6 Temmuz 1810.

12 Galata'da vuku bulan harikten haneleri müteharrik olan ehli İslam için 2.500, ehli Rum, Ermeni ve Katolik milletlerine tevdi olunmak üzere 1.000 kuruş yardım yapılması... BOA. C. SM. 75/3777, 5 Ağustos 1831.

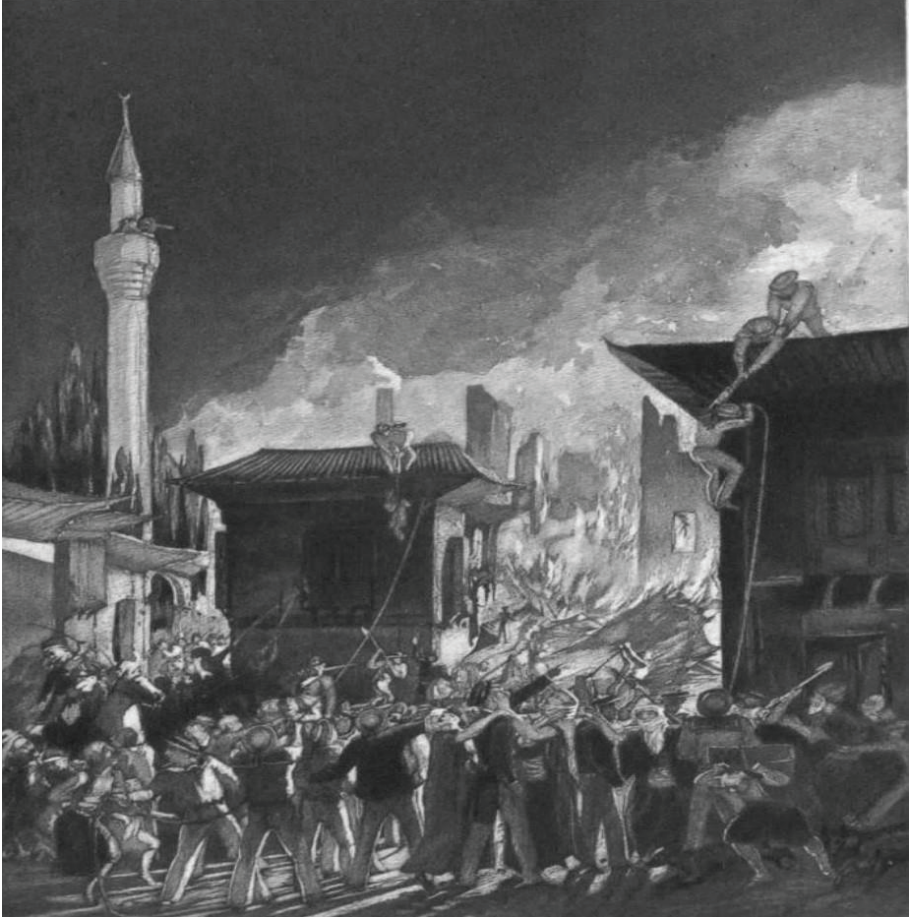
74/3657, 11 Aralık 1836) mevcut yangın musluklarına yenilerinin eklenmesi (BOA. DH. İ. UM, 94/3, 31 Ocak 1914), gibi muhtelif tedbirlerin alındığı resmi kayıtlarda sıklıkla göze çarpmaktaydı. Yangınlar genellikle sıcaklıkların hayli yüksek olduğu Temmuz ve Ağustos aylarında çıkmaktaydı. 1839 Pera yangını esnasında da durum benzerdi. İki aydan bu yana sıcaklıklar hiç kesilmeden devam etmişti, bu nedenle evlerin ahşabı kupkuru olmuş yanıcılığı daha da artmıştı. Yangının etkilediği bu mahaller kuraklıktan dolayı uzun zamandır sudan da yoksundu. Herhangi bir olası yangın halinde, yangının ilerlemesi ve korkunç tahribat yaratması kaçınılmazdı. 1839 yangını 1831 yangını ile benzer şekilde Ağustos ayında bir Cuma günü ortaya çıkmıştı. Prens, gökyüzünü dumanların kapladığını ve yangının içinde bulunduğu oteli de sarmaya başladığı görünce hemen kıyıya inerek kayıklarının yanına geçti hızlı bir şekilde Boğaza, orandan da Dolmabahçe'ye indi. Buradan da mezarlıklar tepesi denen yangını kuşbakışı gören yüksek bir yere çıktı. Prens, gördüğü korkunç manzarayı özetle şöyle aktarmaktaydı:

“Manzara çok çarpıcıydı. Pera ile Galata arasında alçakta kalan Kasım Paşa tamamen yanıyordu. 300'ün üzerinde ev yanmıştı. Tüm evler ahşaptandı, alevlere açıldı, çalı çırpı gibi çatırdıyor, yangın neft yağı misali kolayca yayılıyordu. 500 kadar ev alevlerin hemen arkasında bulunuyordu. Evlerden kaçışmalar yaşanıyor, herkes kendini kapılara pencerelelere atıyordu. Sakınılacak bir yer olmadığından mobilyalar yanmasın diye yollara atılıyordu.

Yangına yaklaşırken bazı gaddar figürlerle karşılaştık, yanımıza gelenler asi ve aşırılıkçı insanlardı, kavaslar sopa darbeleriyle bu gönüllüleri ya da hırsızları dağıtmaya çalışıyorlardı. Bunlar: kafaları başlıksız, kolları açık tulumbacılardı, tüm kursları geçmişlerdi, hortumları omuzlarının üzerinde tiz çığlıklarla bağıra bağıra önlerine çıkan herkesi yere sererek ilerliyorlardı, askerlerse her taraftan geliyorlardı, atlı askerler dört nala gidiyor, korkmuş köpek sürüleri acı dolu seslerle uluyarak sokakları geçmeye çalışıyorlardı. Bu eşsiz bir manzaraydı. Yangın halen devam ediyordu. Alevler Pera'da, Avrupa sokağında ilk eve sıçramıştı. Hemen Tophane'de demirlemiş olan iki gemimizin mürettebatına hazırlanmaları için komut verdim ve Frenk mahallesini kurtarın dedim. Güneş batmak üzere ve kızıldı. Rüzgâr ise kesilmek üzereydi. Hızlı davranmak gerekiyordu. 150 denizcimle koşarak geldik. Geldiğimizde Pera'daki ilk ev iki taraftan da yanıyordu. Evin arkasında 12-15 kadar ev daha vardı ve bu beni telaşlandırdı. Sokağın bir ucunda taştan bir cami, diğer yanında bahçe bulunuyordu. Buradan müdahale edilebilirdi. Bu iki noktanın arasında beş ya da altı ev vardı. Eğer bunlar yıkılırsa yangın kontrol altına alınabilirdi. Bu evlerin yıkılması için emir vermekte tereddüt etmedim. Adamlarım şevkle harekete geçtiler, Pera'nın Frenk sakinleri de bütün imkânlarıyla yardıma geldiler. Serasker Selim Paşa, birlikleriyle gelmişti, çalışmalarımızı görünce öfkeye kapıldı. Daha sonra onun elinden tuttum tercümanım Lauxerros'i de yanıma alarak hep birlikte caminin minaresine çıktık. Tercüman'a dedim ki, göster şu embesil paşaya, Pera'yı kurtarmanın tek yolu bizim dediğimiz şekilde şu bağlantı yolunu kesmektir. Tercümanım güzel bir Fransızcayla paşanın bunun bir işe yaramayacağını söylediğini aktardı. Ona sinirlenerek pardon dedim. Paşa öfkeyle sinirlenerek redingotu ve kenarı askılı pantolonu ile basamakları dörder dörder atlayarak aşağı indi. Evler birbiri ardına yanıyor ve yere seriliyordu. Denizcilerimiz bu esnada mükemmel hareket ettiler. Çatıların tepelerine halat bağlayacak, evleri tutan ayakları kesecek, sonra da hep birlikte çekerek yıkacaktık. Denizcilerimden 5-6'sının bir evin üzerindeyken, evin yıkıldığını gördüm. Sakat kaldıkları ya da öldüklerine kani olarak dehşet içinde yanlarına koştum. Bu cesur gençler için burada onları koruyan bir tanrı vardı. Bir Türk evinin yıkılması güzel bir görüntü oluşturmuştu. Bir evin mülk sahibi, evinin yıkılmasına karşı direniyordu, sakalını yolarak sizi

mahkemeye vereceğim, vuracağım diyordu. Yıkımı beklemek onu çileden çıkarıyordu. Kendisini kimsenin dinlemediğini görünce taktik değiştirdi ve kadınlarını askerlerimizin üzerine göndererek, türlü cazibelerle onları bu işten vaz geçirmeye çalışsa da nafileydi. Gerçekten de alevlerin ışığının bu derece yükseldiğini görmek endişe vericiydi. Bu büyük kargaşanın ortasında, bir avuç denizcinin yoldan geçenleri tutuklaması, Türkleri çalıştırması, pompalarını tulumbacıardan alması, subay ve askerleri eğitmesi, İstanbul'un ortasında kendilerine göre yasa çıkarmaları kaygı verici bir durumdu. Sonunda rüzgârın durması, bizim çabalarımız ve tulumbacıların da gayretiyle yangın kontrol altına alınıp söndürülebildi. Bundan sonra mezarlığın halen yanmakta olan tarafına gittim. Manzara olağanüstüydü, yanmış mahallelerin tüm nüfusu sayılamayacak kadar kalabalıktı, üzerinde her türden kıyafet bulunan insanlar; yangından kurtara bildikleri şeylerle tepelere çıkmışlardı. Göğe yükselen alevlerin kıpkırmızı aydınlattığı tablo İngiliz ressam Martyn'in "judgement dernier" (Kıyamet Günü) veya le festin de balthazar (Baltazar Festivali) adlı tablolarını andırıyordu..." (Joinville, 1894, 156-157).

Resim 4: Joinville Prensi'nin Pera Yangını Tablosu

Joinville Prensi hayli etkilendiği bu anı ölümsüzleştirmek için denizcilerinin evleri yıktığı esnada yukarıda görülen yangına müdahalede bulunduğu unutulmaz manzarayı resmetmekten kendini alamadı. Yangın söndürüldükten sonra koruları, minareleri ve

ışıklarıyla güzel bir İstanbul manzarası ortaya çıkmıştı. Serasker Selim Paşa: *'büyük başlığı ve asasıyla prensin karşısındaki bir koltuğa oturmuş, bir elinde piposu diğer elinde bir dilim kavunuyla adeta felaketin tarafını tutar gibiydi'* (Joinville, 1894, 157). Prens kül ve dumandan kapkara olmuş haliyle karşısına çıkınca, Selim Paşa içtenlikle güldü. Prens ve denizcilerinin özverili çalışmaları sayesinde yangın Pera ve Galata'yı içine almadan söndürülmüştü. Sadece bir gurup ev yanmıştı, ancak felaket büyüktü. Prese göre: *Müslüman kaderciliği, pervasızlığı ve kül yığınları altında yanan evlerinin miktarı tam olarak belirlenemese de 1500'ün üzerindeydi. Sefaletle düşen ailelerin sayısı çok fazlaydı. Ancak tıpkı tüm inançlı insanlarda olduğu gibi bireysel Müslüman hayırseverliği çok fazlaydı. Prens yangının söndürülmesinden bir müddet sonra dinlenmek üzere ayrıldı. Ancak bir müddet sonra rüzgâr yeniden yükseldi, bu rüzgâr yangın esnasında patlasaydı ne Pera, ne Frenk mahallesi ne de elçilik sarayları ve binaları kalırdı* (Joinville, 1894, 156-157).

Fransız basını ve yerel yabancı basın, Joinville Prensi'nin yangına yerinde müdahalesi ve denizcilerinin göstermiş olduğu kahramanlığı köşelerine taşdılar. *Journal de Smyrne* Gazetesi'nde yangına dair şunlar yazılmıştı:

"Ağustos'un 9'unda öğle vakti patlak veren yangına her cenahtan yardıma gelinmesine rağmen, yangına müdahale oldukça güç bir hal almıştı. Yangın gecenin ikisine kadar sürmüştü. Mezarlığa kadar hiç durmadan devam etti. Pera'yı tehdit eden cadde Galatasaray'ın yukarısındaki bekçi noktasına kadar yanmıştı. Gazete biraz abartılı da olsa 3.700 kadar evin yandığını, 40.000 insanın evsiz kaldığını belirtmekteydi. Joinville Prensi bu felaketin ortasında takdire şayan davranışlarıyla İstanbul'un tüm sakinlerinin minnettarlığını kazanmıştı. Yaklaşık 50 kadar (Prens bunun 150 olduğunu söylüyor) denizcisi olay yerine geldi. Yangının ilerlemesini önleyebilmek için diğerlerinden daha tehlikeli yerlere girerek yangına müdahalede bulundular. Şunu diyebiliriz ki Pera'nın korunması, yangının kenar mahallelerdeki çok sayıda eve sıçramaması genç Prens'in kendini göstermesi sayesinde engellendi. Yangından zarar görenlere yardım için Avrupalılar arasında çok miktarda yardım toplandı. Pera ve Galata'daki Fransız hastaneleri yaralılar için açıldı. Yaralılar için kayıt merkezi oluşturuldu, elçilikler buradan bilgi aldılar (Politique et Litteraire Journal, 8 Septembre 1859)."

İstanbul'daki Fransız tüccarlar Amiral Roussin'e teşekkür mektubu yolladılar. 12 Ağustos 1839 tarihli söz konusu mektupta:

"Sayın elçi

Fransız ticaret vekilleri, bu mektubu, onların ve vatanseverliklerinin adına, dünden önceki gün Péra'nın bir bölümünü yuttuktan sonra tümünü yok etmekle tehdit eden yangını söndürmede önemli fonksiyonu olan Joinville Prensi'ne vasitanız aracılığıyla gönderme ihtiyacı duyduk. Frenk mahallesinin en zengin ve kalabalık mahallesini etkilemekten kurtaran davranışları tüm övgülerin ötesinde olan Argus ve Papin mürettebatının yangına karşı vermiş oldukları mücadele enerjik bir şekilde takdir edildi. Yerel idarenin tüm yardımlarının başarısız olduğu bu yangında birkaç saatlik sıkı çalışmanın ardından bu bela izole oldu. Sayın büyükelçi bu davranışımız kendi vatandaşlarımız arasında olduğu gibi yabancılar ve özellikle yerliler arasında da heyecan uyandırdı. Aynı zamanda Fransız ticaret vekillerinin mutluluğu ve gururunun artmasını, Fransızlara karşı Levanten toplumlar arasında sempati doğmasını sağladı. (Politique et Litteraire Journal, 8 Septembre 1859)."

8 Eylül 1839 tarihli *Memorial Bodelais*'de ise söz konusu yangınla ilgili yazılanlar aşağıdaki gibiydi:

“Bu yangında yerel otoriteler hiçbir şey yapamamıştı. Tophane Paşa’sı Hacı Ali Ağa hemen yangın mahalline gitti, Serasker Selim Paşa da ona katıldı. Ancak bunlar bütün günlerini yıkım tiyatrosunda geçirdiler...Yangına ilk müdahale alevlerin Ermenilere ait taş kilisenin kapısına kadar geldiği esnada oldu. Avrupalılar bu yangında her türlü övgünün ötesinde bir cesaret gösterdiler. Kilise ve Galatasaray okuluna bakan blok ve Pera’nın güneyinin tamamı kurtarıldı. Yangın ancak İngiliz sarayının arkasında durdurulabilirdi. Yangının güzergâhındaki birkaç boş arsa bariyer görevi gördü. Ancak alevler ısrarla Batı’dan Doğu’ya doğru Ağa Paşa Camii sokağında yayılıyordu. Saat 8 civarında alevler Pera yoluna doğru ulaştı. Genel kanaate göre ertesi gün doğan güneş bir yığın harabeyi aydınlatacaktı. Ancak tulumbacı ve işçilere beklenmedik bir yardım geldi. Joinville Prensi, asil bir bağlılık ve insanlık duygusuyla imdada yetişti. Papin adlı gemi tüm mürettebatıyla birlikte yangın mahalline gelmişti, kısa süre sonra Argus adlı brikin kaptanı Leheune, denizci subayı Lacuchette de mürettebatıyla beraber bunlara katıldılar. İnsanların tebrik ve tezahüratıyla karşılaştılar. Yerel tulumbacıların ve ekipmanların mücadelesine bunlar da eklenince kalabalık bir zincir yangına müdahale etti. Sabah saat bir de yangın söndürülmüştü. Bu önemli bir şanstı çünkü bir saat sonra çıkan şiddetli kuzey rüzgarı karşısında hiçbir insan gücü bu alevleri söndüremezdi. Felaketten kaynaklanan kaybın 2-3 bin kadar ev olduğu tahmin ediliyor. Yangında önemli rol oynayanlardan biri de Halil Paşa’ydı. Günün bir anında bile yangın yerinden ayrılmadı. Gösterdiği asil çabalar binlerce kez övgüye mazhar oldu. Yangında az sayıda insan kaybı yaşandı. Ancak yaralı sayısı hayli fazlaydı. Zengin bir Ermeni tüccarın ayağı üzerine baca düşmüş ayağını kırmıştı, Argus’un 8 mürettebatı yaralanmıştı, üçü oldukça ağırdı. İstanbul Fransız Ticaret vekilleri 12 Ağustos 1839 yılında Joinville Prensi’nin ve denizcilerinin Fransızların vatanını müdafaa ediyormuşçasına gösterdikleri gayret ve çaba üzerine İstanbul Fransız Elçiliği üzerinden onlara bir teşekkür mektubu yazdılar” (Memorial Bordelais, 8 Septembre 1839).

Joinville Prens’inin ve denizcilerinin yangına müdahalede bulunan ahali, yerel tulumbacı ve askerlere yardıma gelmesi yerinde ve zamanında aldığı mutena kararlar sayesinde 1839 yangını 1870 harik-i kebirî gibi Pera’nın yarısına yayılmadan söndürülebilmışti. Yangından etkilenen evlerin miktarını tespit edebilmek tahribattan dolayı imkânsızdı. Kimi gazeteler 2-3 bin haneden söz ederken kimi gazeteler 3-4 bin arası rakam vermektedirler. Bu rakamlar bile yangının etkilediği alanın büyüklüğü hakkında yeterince fikir vermektedir. Gerek Babıali, gerekse yabancı diplomasi misyonları yangından etkilenenlerin yaralarını sarabilmek için topyekun bir yardım seferberliği başlattılar. Babıali, Galata Kadılığı üzerinden 100.000 kuruşluk bir yardım bütçesi oluşturmuştu. Bunun 20.000 kuruşu hanesi zarar gören Müslümanlara 80.000 kuruşu da Patrikhanelerin tespit ettikleri gayrimüslimlere tevdi edilecekti. Bu bağlamda *Beyoğlu’nda haneleri müteharrik olan Ermeni milletinin hissesine 29.000 kuruş, Rum milletinin hissesine 22.000 kuruş, Katolik milletinin hissesine de 29.000 Kuruş mensup oldukları patrikhaneleri aracılığıyla verildi* (BOA. CSM. 17/862, 4 Ekim 1839). Bunun yanında İngiltere, Rusya, Fransa, Avusturya ve Prusya elçilik tercümanları da Babıali’ye çağrılarak yangında zarar görmüş olan binalarının kısa sürede daha iyisinin inşa edileceğine dair teminat verilmişti. (BOA. HAT. 947/40736, 13 Ağustos 1839). Fransız Elçiliği de 1840 yılı gider kalemlerine Pera Yangını için 60.000 frank eklemişti (*Ministere des affaires etranger*, 1842, 10).

Yangının üzerinden az bir zaman geçtikten sonra Sultan Mahmut, Prensi huzuruna davet etti. Prens’in deyimiyile: ‘Gavurların (giaours) pantolonu ve redingotunu benimseme hastalığından sonra yeni bir hastalık Türkiye’ye gelmişti. Sultan şimdi de gavurlar arasında moda olan anayasaya benzer bir anayasa yapma hazırlığında

olduğunu bildirerek Prensi bunu görmeye davet etti' (Joinville, 1894, 157). Prens Gülhane Hattı Şerifi olarak bilinen bu fermanı okuyamadığından olumlu ya da olumsuz bir şey de söyleyemediğini ifade etti. Aslında Fransız Orleans hanedanının bir temsilcisi olan Joinville Prens'i Türkler ve Müslümanlar arasında Avrupa modasının yayılmasına ve liberalist düşüncelerin burayı da etkilemesine karşı olduğunu her defasında dile getirmişti. Nihayetinde kendisi de geleneksel düzenin bir temsilcisiydi. Anayasal düşünce hareketleri Bourbon ve Orleans hanedanının sonunu getiren en büyük tehditti. Orleans hanedanının bir temsilcisi olduğundan kendisi de varis kraldı. Bu nedenle çoğu defa muhafazakâr düşüncenin ve geleneğin taraftarı olduğunu dile getiriyordu.

Prens Tanzimat Fermanı'nın ilan edildiği güne kadar İstanbul'da kalmaya devam etti. Sultan Mahmud'un vefatından sonra Valide Sultan askerlerden oluşan bir korteji pasta ile prensin yanına gönderdi. Tanzimat Fermanı'nın ilan edileceği gün onu da davet etmişti. Prens Hüsrev Paşa'yı ziyaret etmiş yanından ayrılırken Hüsrev Paşa, ben artık emekli oluyorum, eğer Türk milleti savaş meydanında bu kadar cesursa, bu halen hükümdara bağlılığın bir göstergesidir, ancak Türk milletinin dini inancı tam bir çöküş sürecindedir, bugün okunan o sefil kâğıt parçası mı Türk milletini kurtaracaktır diyerek serzenişte bulunmuştu.

Prens Hüsrev Paşa ile görüşükten sonra hayli merak ettiği Topkapı Sarayı'na geçti ve burada Fransa'dan tanıdığı Namık Paşa ile görüştü. Namık Paşa, onları harem dairesinin etrafında dolaştırdı. Buradan oldukça güzel görünüşlü yuvarlak bir salona geçtiler. Zemini paspaslarla kaplı, yükseltilmiş kanepelerle donatılmıştı. Odanın tüm duvarları, yıldızlı ahşaptan muhteşem rokoko oymalarıyla çerçevelemiş büyük aynalardan yapılmıştı. Belli ki burası haremın parti salonuydu. Aynaların arasında sekiz küçük kapı vardı ve bu kapıların her biri bir kadının odasına açılıyordu. Salonda bütünlüğü tamamlayan bir koridor ve içlerinde çok güzel mermer motifli taşların bulunduğu çok sayıda hamam odasına açılıyordu (Joinville, 1894, 160-161). Sarayın efendisinin sıkılmaması gerekiyordu. Burada Prese ayrıntılı bilgiler verildi. Padişahın eşleri meşru eşlerinden ibaretti. Burada kadınlar arasındaki rekabet tahmin edilebilirdi. Sultan Mahmud'un 35 çocuğu vardı, ancak bunlardan sadece 2 erkek, 3 de kız çocuğu olmak üzere 5 çocuğu hayatta kalabildi. Mahmud'dan sonra Padişah olan Abdülmecid, Prensın ziyareti sırasında çok genç idi. Sadece çok şişman bir karısı vardı, ancak valide sultan onu cesaretlendirmek için 6 tane oldukça büyüleyici olduğu söylenen genç kadın getirmişti. Ayrıca şeyhülislam her yıl bayram esnasında güzel bir köleyi padişaha armağan ederdi. (Joinville, 1894, 161).

Prens, İstanbul'da kaldığı bu kısa süre zarfında Sultan Mahmud'un ölümünden Abdülmecid'in tahta çıkışına ve Tanzimat Fermanı'nın ilanına kadar birçok tarihi olaya şahitlik etmişti. Prens kısa bir süre daha İstanbul'da kaldıktan sonra kalan az vaktini de dolu dolu geçirebilmek için Lloyd Kumpanyası'nın Trabzon hattında işleyen bir vapuruna binerek Trabzon'a gitti. Prens buranın doğusunda bulunan üzeri karlı Kafkas dağ silsilesine hayran kaldığını ifade etmektedir. Trabzon'dan Küçük Asya'nın önemli bir merkezi olan Erzurum'a da geçmek istediğini ancak vakti olmadığından buraya gidemediğinden yakınmaktadır. Trabzon gezisinde gezi grubunun en az yorgun olan, Prensın hizmetine tercüman olarak verilen Fransız Trabzon Konsolosu Outrey'in genç, sevimli ve oryantall mizaçla yetiştirilmiş olan oğlu Maxime Outrey idi. Prens, Trabzon'da kısa da ola vakit geçirmesine rağmen hatıratında Trabzon hakkında bilgi vermemektedir. Sadece Trabzon'dan dönerken gemilerinin hayli kalabalık olduğu Asya'nın her köşesinden yolcuların yanı sıra Çerkezler, Persler ve kedi tüccarı bir paşanın olduğu belirtmektedir. Prens bu tüccardan güzel bir Angora kedisi almıştı.

Gemide bir paşa, beraberinde 12 Çerkez kız götürüyordu. Bu kızlar 4 gün üç gece seyahat ettiler. Hepsinin de amacı saraya giderek Sultan'ın karısı olmaktı, bunları götüren paşa sarayda oturuyordu. Prens İstanbul'a ulaştığında ramazan ayında denk gelmişti. Camilerde mahyalar yanıyor, kadınlar gün boyunca Serasker meydanında geziniyorlardı. Prens'in refakatinde bu esnada Paul Daru, Lavalette, Cyrus Gerard, M. Sercey gibi konsolosluk üyeleri vardı. Bunlar Paris'ten geldikleri için yeni haberler getirmişlerdi. Nizip Savaşı'nda iki genç subayın anılarını dinleme imkânı bulan Prens de onlara savaştan bahsetmişti. Bunlardan birisi sonradan mareşal olacak olan Moltke idi. Prens, bunlardan Büyükdere'de Tarabya'daki yabancı büyükelçilik yazlık sarayı ziyaretlerinde Doğu Sorunu ile ilgili çok şey öğrendiğini belirtir. Burada aynı zamanda Amiral Roussin, diplomat M. Pontois gibi tüm üst düzey diplomatlarla da tanışma fırsatı bulmuştur. Bunların haricinde iki büyük gücün temsilcileri olan, birisi Lord Palmerston'un tayin ettiği, İngiliz çıkarlarının azim ve tutkularının adamı, uzun boylu, kara-kuru, kibirli ve yaşlı Lord Ponsoby, diğeri ise çekici, cana yakın herkesin sevdiği esprili bir adam olan Boutinief (Butunef) idi, ancak bunun da arkaasında Rus halkının kaderi ve İmparator Nikola'nın güçlü iradesi vardı. Bu esnada boğaza yönelik Rus silahlı müdahalesi söz konusu değildi. Ancak bu iki büyük gücün devrimci Fransa'nın aşağılanması pahasına tüm Avrupa'yı arkasına alarak Mehmet Ali'yi mahvetmek için iş birliği yapacakları ön görülmemiştir.

Joinville Prensi, bu hengâmeden sonra İstanbul'dan ayrılmaya karar verdi ve bu ayrılışını:

“İstanbul'a son bir kez bakıp hoş anılarla dolu olarak ayrıldık, minareleriyle, boğazıyla, gülümseyen Prens adaları ve aynı zamanda Olympos dağının (Uludağ) karlı zirvesiyle ki kısa bir süre önce dağcılık isteğimde buraya tırmanmışım. Güzel Bursa kasabasını çevreleyen Doğu'nun İsviçre'sine ilginç bir tırmanış ardından kar ve dağ eteğindeki taş yığınlarının üzerinden panoramanın keyfini çıkaracağınız bir zirveydi bu...” (Joinville, 1894, 165) şeklinde tasvir etmekteydi.

Prens Çanakkale'den çıkarken, filoların halen Çanakkale Boğaz girişini korumakta olduğunu gördü. İngiliz ve Fransız filolarından oluşan bir grup gemi vardı. Sir Robert Stonfort'un komuta ettiği İngiliz filosu daha aktif bir durumdaydı. Bir süre sonra bu filoların hepsi dağıldıktan sonra Fransız filosu İzmir'e gitti. Fransız amiral, buradan Joinville Prensi'nin komutasındaki *la Belle-Poule*'yi ve Kaptan Hamelin'in komutasındaki *le Triton*'u Fransa'ya gönderdi. 1840 yılı kışının uzun ve yorucu bir yolculuğundan sonra Prensi taşıyan *La Belle-Poule* Toulon limanına ulaştı (Joinville, 1894, 164-165). Böylelikle Joinville Prensi'nin hatıralar ve unutulmaz anılarla dolu Levant seyahati son buldu.

Sonuç

Joinville Prensi'nin Levant ve İstanbul seyahati Mehmet Ali Paşa isyanının Mısır Meselesinin devam ettiği olağanüstü bir süreçte gerçekleşti. Prens'in doğu seyahatinde öncelikli misyonu Fransızların Mehmet Ali Paşa'ya verdikleri yardım ve desteği sağlamaktı. Bu bağlamda prensin ilk ziyareti Doğu Akdeniz'e yönelik oldu. İzmir ile başlayan bu seyahat, Lübnan, İskenderiye ve Kudüs gibi kutsal yerler, sonrasında ise Suriye'yi kapsadı. Öğrenme meraklısı genç ve tutkulu bir prens olan Joinville Prensi, seyahat ettiği her bölgede doğuya yönelik izlenimlerini aktaran oryantalist yazarların eserlerinden ve ressamların tablolarından öğrendiği ve imgeleminde oluşturduğu oryantale ve eksantrik doğuyu aradı. Bu bağlamda eserinde ziyaret ettiği her bölgede özellikle oryantale kadını anlattı ya da resmetti. Prens doğuya yönelik

izlenimlerini aktarırken çoğu zaman da müstehzi bir tutum ve oryantalist söylemle bunu yaptığı anlaşılmaktadır. Kutsal yerlerden Kutsal Kabir'i (Saint Sepulcre) ve az sayıda yabancı seyyahın girebildiği Hz. Ömer Camii ziyareti sırasında gerek doğu kiliselerine mensup Hristiyanlardan gerekse Müslümanlardan gördüğü şiddetli tepkiler kiliseler çatışmasına örnek teşkil ederken, bilhassa Müslümanların Prene saldırısının zorlukla engellenmesi ve akabinde Prensin Kudüs'ü terk etmek zorunda kalması halen Napolyon işgalinden kalan Fransız korkusunun aslında bir dışa vurumuydu. Prens'in seyahat anıları ve çıkarımları kimi zaman gerçeklikten ziyade oryantalist serpintilere maruz kalmış imgelemin bir dışa vurumudur ve salt bir tarihsel veri olarak ele alınamaz. Bu hususta Prensin aktardığı tarihi bilgiler olabildiğince çağdaşı kaynaklarla kıyaslanarak ve desteklenerek teyit edilmiştir.

Prens'in Doğu seyahatinde en çok yer tutan anılar, 1839 İstanbul ziyareti ve Pera Yangını üzerinedir. Prens ve denizcilerinin göstermiş oldukları yoğun çaba ve aldıkları yerinde kararlar sayesinde bu yangın büyük bir felakete dönüşmeden söndürülmüştür. Prens'in İstanbul'da geçirdiği 1839 son baharı İstanbul'da köklü değişikliklerin yaşandığı bir dönemdir. Sultan Mahmud'un ölmesiyle yerine Abdülmecid'in geçmesi, Tanzimat Fermanı'nın ilanı Mehmet Ali Paşa isyanının neticeye bağlanması, hareme dair gözlemler, İstanbul'da bulunan üst düzey diplomatlar ve askerlerle yaptığı görüşmeler gibi önemli izlenimlerini aktarması Prensin hatıratını oldukça önemli kılmaktadır. Prens İstanbul'da bulunduğu süre zarfında bir aralık Trabzon'a kadar kısa süreli bir gemi seyahati yapmış ancak buraya ait gözlemleri hakkında pek fazla malumat vermemiştir. Bunun haricinde yabancı seyyahların doğunun Alpleri ya da Olympos dağı olarak zikrettikleri Bursa Uludağ'a da tırmanmış ve buradaki izlenimlerini kısa da olsa hatırasına almıştır. Fransız Kraliyet ailesine mensup bir Prensin olmasının sağlamış olduğu imkânlardan istifade ederek çoğu seyyahın giremediği yerleri ziyaret etmesi, bunları hem sözlü hem de görsel olarak aktarması onu diğer seyyahlardan farklı kılmaktadır. Joinville Prensi gibi seyyahların doğu izlenimleri her ne kadar salt ve tam olarak nesnel tarihi veriler sunmasalar da Osmanlı ve Doğu tarihine farklı bir yaklaşım sergilediğinden döneminin önemli oryantalist eserlerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Kaynaklar/Refences.

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi

A. MKT. MVL. 72/30.

C. BLD. 84/4164; C. BLD. 33/1604; C. BLD. 97/4840; C. BLD. 74/3657.

C. SM. 73/3684; C. SM. 75/3777; CSM. 17/862.

DH. İ. UM, 94/3.

HAT. 947/40736; HAT. 363/2014; 363/20142,

ACCIM (Archives de la Chambre de Commerce et d'Industrie Marseille)

MQ. 55/103, *Petition a la Chambre des Deputes, sur le Commerce de la France et des Echelles de Levant*, Dans la Seance du 17 Juin 1819.

Kaynak ve Tetkik Eserler

Afmataj, Luan, "Arnavutluk Bektaşılığı". *Uluslararası Hacı Bektaş Veli ve Takipçileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, İstanbul: 2020, 151-182.

Aksan, Virginia H., *Osmanlı Harpleri 1700-1870*. Çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul: Türkiye İş Bankası yayınları, 2010.

C. Herzog and Raul Motika, "Orientalism alla turca" Late 19th/ Early 20th Century Ottoman Voyages into the Muslim Outback". *Die Welt des Islams*, 40/2, Ottoman Travels and Travel Accounts from Earlier Age of Globalization, Jul 2000, 139-195.

Çağır, Sinan, *1870 Beyoğlu Yangını ve Sonrasındaki İmar Faaliyetleri*. İstanbul 29 Mayıs

- Üniversitesi, SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- D'Herbelot, M., *Bibliothèque Oriental ou Dictionnaire Universel contenant tout ce qui connoitre les peuples de l'Orient*. la Haye: 1778.
- Daşçı, Semra, "Doğu'nun Kâşifi; Alexandre Gabriel Decamps". *Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, S. 9, 2006, 142-156.
- Daşçioğlu, Kemal, "Yeniçeri Ocağı ve Bektaşî Zayıyelerinin Kapatılması". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 34, 2005, 307-314.
- Dumond, Alexander, *Travels Through Different Cities of Germany, Italy, Greece, and Several Parts of Asia*. London: Printed by W. Strahan, 1754.
- Emerit, Marcel, "La Crise Syrienne et l'Expansion Economique Française en 1860". *Revue Historique*, T. 207, Fasc 2, 1952, 229-230.
- Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi*, Haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman-Robert Dankoff, IX., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- Fahmy, Khaled, *Kavalalı Mehmed Ali: Osmanlı Valiliğinden Mısır Hükümdarlığı'na*. Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2009.
- Gencer, Fatih, "İbrahim Paşa'nın Anadolu'yu İstilas (1832-1833)". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9/42, Şubat 2016, 641-657.
- Görmez, Mehmet, "Klasik Oryantalizmi Hadis Araştırmalarına Sevk Eden Temel Faktörler Üzerine". *Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 1, 2013, 11-31.
- Hottinger, Johann Heinrich, *Promptuarium: Sive Bibliotheca Orientalis*. Heidelberg 1658.
- Joinville, François Ferdinand Philippe d'Orleans, *Prince de Joinville vieux souvenir 1818-1848*. Paris: Calmann Levy, Editeur, 1894.
- Jorga, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Çev. Nilüfer Epçeli, V, İstanbul: Yeditepe, 2009.
- Kervancıoğlu, Merve Cemile, "1870 Büyük Beyoğlu Yangını". *OTAM*, 41, Bahar 2017, 169-190.
- Lacroix, Frederic, *Guide du voyageur a Constantinople et dans ses environs*. Paris: Bellizard, Dufour et Cie, 1839.
- "Incendie a Constantinople", *Memorial Bordelais*, N. 10345, 8. Sept. 1839.
- Lamartin, Alphonse de, *Voyage en Oorient 1832-1833*, Paris: 1856.
- Mansel, Philip, *Levant, Splendour and Catastrophe on the Mediterranean*. Hachette Great Britain 2010, Yale: Yale University Press, 2011.
- Ministere des affaires etranger, Compte definitif depenses de l'exercice 1840*. Paris: Imprimerie Royale, 1842.
- Pariste Bir Türk Ahmet Mithat Efendi*, Haz. Erol Ülgen, Ankara: ATAM, 2000.
- Petit, Maxime, *Les grand incendies*, Paris: Imprimerie A. Lahure, 1882.
- Plan de Pera: Quartiers ravages par l'incendie du 5 Juin 1870*.
- Politique et Litteraire Journal de la Cote-d'Or*: 59. Année, No 108, Dimanche 8 Sept. 1859.
- Poujade, M. Eugene, *Le Liban et La Syries 1845-1860*. Paris: Librairie Nouvelle, 1860.
- Said, Edward, *Oryantalizm, Sömürgeciliğin Keşif Kolu*. İstanbul: Pınar Yayınları, 1989.
- Sertoğlu, Midhat, *Mufassal Osmanlı Tarihi*. V, Ankara: TTK. 2011.
- Şehsuvaroğlu, Y. Haluk, *Deniz Tarihimize Ait Makaleler*. İstanbul: deniz Basımevi, 1965.
- Slade, Sir Adolpus, *Türkiye ve Kırım Harbi*. Çev. Ali Rıza Seyfioğlu, İstanbul: Askeri Matbaa, 1943.
- Thornton, Lynne, *The Orientalist Painter-Travellers*. Paris: ACR Edition, 1994.
- Uygun, Süleyman, *Osmanlı Lübnanı'nda Değişim ve İç Çatışma, Maruni Asi Yusuf Bey Kerem 1823-1890*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2023.
- Ünal, Fatih-Mesut Karakulak-Murat Özkan, *İstanbul Seyahatnamesi, 19. Yüzyılda Rus Seyyahlarla Osmanlı Topraklarında Yolculuk*. İstanbul: Kronik, 2022.
- "Varietes un Aventurier". *La Petite Presse Journal Quotidien Illustré*. XX. Anné, N. 7407, Mercredi 18 Aout 1886.
- Vingtrinier, Aime, *Soliman Pasha Colonel Seve generalissime des armées Egyptienne, Histoire des guerres de l'Egypte de 1820-1860*. Paris: Libraire de Firmin, 1886.

Dijital Kaynaklar

"2. Samuel 11:1-4 (kutsal kitap.info.tr)", 2. Samuel « Kutsal Kitaplar ve Sahifeler (wordpress.

com) erişim tarihi: 04. 10. 2023.

François-Ferdinand-Philippe-Louis-Marie d'Orléans, prince de Joinville French naval officer, François-Ferdinand-Philippe-Louis-Marie d'Orléans, prince de Joinville | Naval Commander, French Royalty, Crimean War | Britannica; erişim tarihi: 15. 05. 2024.

Extended Abstract

The 19th century witnessed an unprecedented development in the Ottoman Empire's relations with Europe, integrating the Ottoman Empire into the modern world system. Following Napoleon's invasion of Egypt, the Greek revolt and Cavallan Mehmet Ali Pasha's revolt brought direct interventions and conflicts of interest by Western states. The French government, who lost their supremacy in the Eastern Mediterranean to the British during the Napoleonic and Restoration period (1815-1830), sought to compensate for their lost power and influence in the Levant ports during the reign of Louis Philippe, who became famous as the bourgeois King. For this purpose, they directly intervened in the Greek and Mehmet Ali Pasha rebellions. The subject of this study, Louis Philippe's son, Crown Prince François Ferdinand Philippe, known as the Prince of Joinville, traveled to the Levant at different periods as a naval officer. Since the prince traveled in the extraordinary atmosphere of the Egyptian Revolt, he witnessed significant events of this period and gained valuable knowledge of diplomacy. During his stay in Istanbul and Egypt, Crown Prince François Ferdinand Philippe had the opportunity to meet directly with high-ranking government officials, soldiers, and ambassadors such as the Ottoman sultans Mahmut II and Abdülmecid, Captain-General Fevzi Pasha, British Lord Ponsoby, Russian Ambassador Boutinief, and German Marshall Moltke. During the rebellion, both Alevi Bektashi and Sunni communities, as well as their sects joined the ranks of Mehmet Ali Pasha, who was seen as the new Khaliph. Prince François Ferdinand Philippe was one of the first witnesses of the culmination of this movement, Fevzi Pasha's surrender of the Ottoman Navy to Egypt. This indicates that the prince gained important information about the diplomacy and events of the period.

The Prince of Joinville is a character with a strong intellectual, artistic as well as military, and political side. In addition to being a talented writer, he also possesses strong artistic skills as a painter. He has the expertise to observe and compare socio-cultural and political events during the transition from tradition to modernity. The prince chose to preserve his memories of the cities he visited and the events he witnessed by taking notes and creating pictures, engravings, and paintings. He did not write about them immediately but waited until the end of his life when he had gained wisdom and maturity. For this reason, he often compared and criticized the events he witnessed between old and new or between tradition and modernity. He had visited many parts of the world, including Baltimore, New York, Boston, Guyana, Martinique, Guadeloupe, and Brazil, providing him with a diverse experience. He carried the knowledge he gained from these travels to his travels in the Levant. He traveled to cities in the Levant region including Izmir, Istanbul, Alexandria, and Beirut, as well as port cities like Trabzon, and had the opportunity to evaluate the socio-cultural structures of these cities. During the Pera fire of 1839, the prince strategically intervened with his sailors to prevent Pera from being completely burned down. His actions were deemed heroic by the people of Istanbul, and he was showcased as an example to foreign princes who visited Istanbul after him. In addition to the unique Pera Fire painting he painted because he was a good painter, he captured many important events of his travels on canvas. As with most travelers, the prince's account of events and his drawings are inevitably influenced by orientalist breeze. Nevertheless, the notes and visuals of the prince's trip to the Levant and the Black Sea are important for evaluating, interpreting, and critiquing the period.